БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Бурят-Монголой ҮНЭН

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№ 140 (8165)
ИЮНИИН 15
ВОСКРЕСЕНИ
1958 он

Сэн 20 мүнгэн

ЗУНАЙ НОГООН ДЭЭРЭ үнеэн бүриин 1050 литрһээ доошо бэшэ һү һааха гэһэн социалистическэ УЯЛГА Мухаршэбэрэй һаалишад абаа.

НҮХЭД ҺААЛИШАД! Түрүүшүүлһээ жэшээ абажа, һү һаалгаяа эрид дээшэлүүлэе.

Комсомол—партиин үнэн туһалагша

…шэн жэлэй саана В. И. Ленинэй …лээр, залуу ажалшадай ниитэ…ническэ организаци—комсомол бии …доһон юм. Залуу ажалшадые нягт…улан жагсааха, политическэ талаарнь …жүүлхын тула Коммунистическэ пар… олон жэл соо бэлэдхэлэй ехэ хүдэл… хэһэнэй эсэстэ комсомол бии бол…һон байгаа.

…онойхи промышленность ехэтэй …нуудта большевистскэ партиин хү… шанга организацинуудтай томо то…редприятинууд дээрэ залуу хүдэлмэ…лэй түрүүшын организацинууд бии …он байна. 1917 оной хабар Петро…й Путиловска заводто залуу хү…эришэдэй организаци бии болоо һэн. …иие 19 наһатай хүдэлмэришэн…овец Василий Алексеев толгойлһон.

…скэвада залуу хүдэлмэришэдэй түр…ын организацинууд Михельсоной за… (мүнөө Владимир Ильичын нэрэм… завод), Замоскворецкэ, Хамовническа, …енскэ болон бусад районуудта бии … һэн. 1917 оной июнь һарада Р. С. …ичкын үүсхэлээр РСДРП(б)-гэй МК… …эргэдэ хүдэлмэришэн залуушуулай байгуулагдаа бэлэй. Тэрэнэй түрүү… секретаряар Рузя Черных байһан юм. …һээр байтар Киев, Харьков, Тула, …, Луганск болон бусад городуудта …шуудай союз байгуулагдажа захал… …айна.

…ршүүлэй хүдэлөөнэй саашанхи хүг… …лэ РСДРП(б)-гэй съезд тон ехэ удха…тай байгаа. Съездын «За…улай союз тухай» гэһэн шиидхэбэ…тор нигэжэ хэлэгдэһэн байна: «Му…агта, хүдэлмэришэн ангиин тэмсэлэй … социализмын түлөө тэмсэлдэ орожо …н үедэ хүдэлмэришэн залуушуулай …н социалистическэ эмхинүүдэй ту…га (байгуулга) энээхэн үедэ тон …а зорилгонуудай нэгэн гэжэ съезд …д, энэ хүдэлмэридэ бухы арга …лаа табижа байха гэжэ партийна …зацинуудые уялгална».

…здын һүүлээр эдиршүүлэй социалис… …э бутархай организацинууд эдэбхи…р нэгэдэжэ захалһан байна. 1917 … август һарада фабрика, заводуудай … хүдэлмэришэдэй түлөөлэгшэдэй го… …й конференци дээрэ Петроградай …шуулай социалистическэ союз бии …доод, тэрэ онойнгоо декабрь һарада …нган гэшүүдтэй болоод байгаа һэн. …вагай залуу хүдэлмэришэдэй «III …национал» гэжэ союз 1917 оной ок…ин 8-да (21) болоһон городской кон…ши дээрэ байгуулагдаа).

…циалистическэ революциингаа илан…ын түлөө тулалдаха гэжэ байхадаа …вевистскэ парти, В. И. Ленин рево…нно залуушуулда тон ехэ анхарал … байгаа. Большевигүүдэй партиин …бэри доро залуу хүдэлмэришэдэй союзууд Октябриин зэбсэгтэ восстанида эдэбхитэйгээр бэлэдхэлсэһэн юм. Петроградта октябриин тулалдаануудта хэдэ мянган залуу хүдэлмэришэд хабаадалсажа, тэдэнэй дунда Петроградай залуушуулые эмхидхэн жагсааһан мэдээжэ нүхэд Н. Смородин, Г. Дрязев, М. Ратновский гэгшэд ябалсаһан байгаа. Октябриин эдэ үдэрнүүдтэ Москвагай Улаан Гвардиин отрядуудай 40 процентнь залуу хүдэлмэришэдһөө бүридэнхэй байгаа.

Москвагай залуушуулай «III Интернационал» гэжэ союзай гэшүүдэй— Л. Люсинова, С. Барболин, Н. Жебрунов гэгшэдэй болон бусадай шэн зоригто тулалдаанууд мартагдашагүй. Эдэ хүнүүд, тэдэнтэй хамта бусад олон залуушуул баррикаданууд дээрэ баатарай үхэлөөр наһа бараһан байна.

Хүдэлмэришэд, таряашадай залуушуулай Бүхэроссин нэгэ ниитэ организаци байгуулха гээшэ Коммунистическэ партиин табиһан зорилгонуудые шиидхэлгэдэ залуушуулые олоор, амжалтатайгаар хабаадуулха нэгэ шухала нүхэсэлынь байгаа. РКП(б)-гэй ЦК-гэй заабаряар, 1918 оной июль һарада Москвада хүдэлмэришэд болон таряашадай залуушуулай нэгэдэхи Бүхэроссин съезд зарлаха эмхидхэлэй бюро бии болгогдоо һэн. Тэрээндэ Петроградай, Москвагай, Уралай залуушуулай социалистическэ союзуудай түлөөлэгшэнэр оруулагдаһан байгаа.

Тиигээд 1918 оной октябриин 29-дэ Москвада хүдэлмэришэд болон таряашадай залуушуулай союзуудай 1-дэхи Бүхэроссин съезд нээгдэһэн байна. Залуушуулай союзай 22.100 гэшүүдые түлөөлһэн 176 делегат съездэ суглараһан байгаа. Делегадуудай 80 процентнь хүдэлмэришэд, таряашад байһан юм. Делегадуудай, айлшадай нэрьемэ альга ташалган доро В. И. Ленин съездын хүндэтэ түрүүлэгшэ болгогдон нэгэн дуугаар һунгагдаһан байна.

Залуушуулай коммунистическэ союзай программын гол шухала зорилгонуудые съезд баталһан юм: залуушуулай союз Россин Коммунистическэ партитай нэгэн һаналтай юм, коммунизмын удхашанарые тайлбарилан дэлгэрүүлхэ, Советскэ Россие байгуулха хэрэгтэ хүдэлмэришэд-таряашадай залуушуулые эдэбхитэйгээр хабаадуулха зорилго урдаа табина, мүн большевистскэ партиин ударидалга доро хүдэлмэрилжэ байһан бэеэ даанхай организаци болоно. Залуушуулай союзые Россин залуушуулай Коммунистическэ союз (РКСМ) гэжэ нэрлэхэ гэһэн шиидхэбэри съезд дээрэ баталагдаа һэн.

1918 оной октябриин 29-дэ съездын нээгдэһэн үдэр комсомолой байгуулагдаһан үдэр гэжэ тоологдодог.

Зураг дээрэ: Россин залуушуулай Коммунистическэ союзай нэгэдэхи съездэ хабаадаһан түлөөлэгшэнэр.

ТАСС-эй фотохронико.

Индиин эрдэмтэ Чандрасекхар Венкат Раманда „Арадуудай хоорондын эб найрамдал бэхижүүлһэнэй түлөө" Уласхоорондын Ленинскэ шан барюулагдаба

Июниин 13-да Кремлиин Свердловско зал Индиин Шэнжэлхы ухаанай академиин президент, эрдэмтэ-физик Чандрасекхар Венкат Раманда «Арадуудай хоорондын эб найрамдал бэхижүүлһэнэй түлөө» Уласхоорондын Ленинскэ шан барюулагдаба.

Уласхоорондын Ленинскэ шан олгохо комитедэй түрүүлэгшэ академик Д. В. Скобельцын, Уласхоорондын Ленинскэ шангай лауреат Чандрасекхар Венкат Раман, тэрэнэй һамган г-жа Локасундари Раман, Уласхоорондын Ленинскэ шан олгохо комитедэй гэшүүд Г. В. Александров, Сахиб Синг Сокхей (Инди), тэрэшэлэн Англиин мэдээжэ эрдэмтэ Патрик Блеккет, бусад элитэ ехэ эрдэмтэд, ниитын ажал-ябуулагшад президиумдэ ерэжэ һууриая эзэлэн һуубад.

Уласхоорондын Ленинскэ шангай лауреадай хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэнтэйнь дашарамдуулан господин Раманиие академик Скобельцын хани халуунаар амаршалаа. Доктор Раман—шэнжэлхы ухаанда үнэтэ туһа нэмэри оруулһан элитэ ехэ эрдэмтэ, колониализмда эсэргүүсэн, национально-сүлөөрэлгын хүдэлөөе дэмжэн, эб найрамдалай түлөө, уласхоорондын түгшүүрилые һуларуулхын түлөө тэмсэлшэ юм гэжэ академик Скобельцын хэлээ. Чандрасекхар Венкат Раманда Уласхоорондын Ленинскэ шангай лауреадай алтан медаль болон диплом Д. В. Скобельцын барюулаа. Суглараагшад нэрьемэ альга ташаһан байна.

Академик В. В. Виноградов, академик Н. В. Цицин, академик Н. А. Арцимович, СССР-эй Наукануудай академиин Зүүн зүгэй оронуудые шэнжэлхэ институдай Индиин таһагые даагша В. В. Балабушевич, МГУ-гэй физическэ факультедэй студентка Людмила Беспалова лауреадые халуунаар амаршалаа.

Удаань Уласхоорондын Ленинскэ шангай лауреат Чандрасекхар Венкат Раман үгэ хэлэхэдээ, үндэр хайрын түлөө баясхалан хүргөөд, энэ ушар эб найрамдалай түлөө Индиин үнэн зүрхэнһөө тэмсэжэ байһаниие мэдэрһэн ябадал гэжэ тоолоноб гэбэ. (ТАСС).

Непалай хаан Сочидо айлшалһаар

…ЧИ, июниин 13. (ТАСС). Кав…й Хара далайн эрьедэ Непалай … Махендра Бир Бикрам Шах …, тэрэнэй хатан Ратна Раджия …ми Деви Шах, хаан хатан …ой суг ябалсаһан бусад тусхай …алта хүнүүд гурбан үдэр соо …алжа байна.

…лшадай ерэһэнтэй дашарам…гдан Непалай, СССР-эй бо… …РСФСР-эй гүрэнэй тугуудаар … гоёон шэмэглэгдэнхэй.

…чидо советскэ хүнүүдые эмшэлхэ, амарха хэрэгэй ямараар эмхидхэгдэһэнтэй айлшад энэ үглөөгүүр танилсаа. 11 час 30 минутада хаан хатантаяа нээмэл машинада һуугаад, курортын Бальнеологическа центр, Мацеста ошоһон байна.

Мацестын центральна байшангай урда тээхи ехэ талмай дээрэ хүндэтэ айлшадые амаржа байгшад амаршалба. Непалай хаан ваннын байшангуудые хараа, эмшэлгын ямараар табигдаһан тухай һонирхоо. Аргаламжа хэдэг кабинедүүдтэ, ваннын комнатонуудта айлшад орожо хараһан байна. Эхэнэрнүүдые аргалдаг тусхай эмшэлгын газарые хаанай хатан орожо хараһан байна.

Удаань хаан, тэрээнтэй суг ябалсаһан хүнүүд «Металлург» гэжэ санаторидо ошоо. Тэндэ поликлиникые, эмшэлгын кабинедүүдые, столово, клуб болон уһанда тамардаг бассейные айлшад хараһан байна.

* *

Улам эршэмтэйгээр ажаллаха

(Мухаршэбэрэй аймагай һаалишадай зүблөөнһөө)

Һая Мухаршэбэр тосхондо аймагай колхозуудай, «Эрдэм» совхозой һаалишадай зүблөөн болоо. Аймагай һаалишадай абаһан уялгануудаа ямараар бэелүүлжэ байһан тухай аймгүйсэдкомой дэргэдэхи хүдөө ажахын инспекциин начальник нүхэр А. Балдаев элидхэл хэбэ.

Үнгэрһэн 5 һарын турша соо аймагай колхозууд, «Эрдэм» совхоз һү һаалгаар зарим тэды амжалта туйлаа. Энэ үе соо «Путь Ленина», «Коммунизм», «Үнэн» колхозууд үнеэн бүриһөө 570—628 килограмм һү һаагаа. Тиихэдэ «Эрдэм» совхозойхид үнеэн бүриһөө 700 килограмм һү һааба. Һаалишадай дунда дэлгэрһэн социалистическэ мүрысөөндэ «Путь Ленина» колхозой һаалишад А. Кобылкина, М. Худяева, «Коммунизм» колхозой һаалишад М. Алексеева, «Дружба» колхозой һаалишан Т. Рютина түрүү һуури эзэлээ. Эдэнэр 5 һарада үнеэн бүриһөө 891—900 литр һү һааһан байха юм.

Элидхэлэй һүүлдэ олон һаалишад үгэ абажа, дүй дүршэл тухайгаа хэлэбэд. «Үнэн» колхозой һаалишан Д. Дондукова трибунада гараад:

— Жэлэй эхинһээ хойшо 5 һарын туршада хамта 7100 литр һү һаагааб. Тэрэнэй 1542 литрынь май һара соо һаагдаа. Мүнөө үнеэн бүриһөө сүүдхэдээ 12 литр һүн һаагдажа байна. Июнь һарада үнеэн бүриһөө пүүд хүрэтэр һү һаахаб. Иимэ амжалта яажа туйлагданаб гэхэдэ, фермымнай үнеэд зунай бэлшээридэ гаража, үдэр һүнигүй адуулагдажа байна. Гадна, зоотехническэ заабари наринаар сахинабди. Үнеэднай нэгэ сагта һаагдана, һаахынгаа урда тээ дэлэнгыень һайса нидхэржэ, массаж хэнэбди,—гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Удаань «Коммунизм» колхозой һаалишан З. Белозерова, XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой һаалишан Р. Рымарева гэгшэд үгэ хэлэжэ, зундаа үнеэн бүриһөө һарын 300 килограммһаа доошо бэшэ һү һааха байһанаа мэдүүлээд, һаалишадые социалистическэ мүрысөөндэ уриба.

Зүблөөн дээрэ КПСС-эй обкомой секретарь нүхэр А. У. Хахалов, мүн колхозуудай, «Эрдэм» совхозой хүтэлбэрилэгшэд, хамта 10 гаран хүн үгэ хэлэһэн байна.

Зүблөөндэ хабаадагшад июнь, июль, август, сентябрь һарада үнеэн бүриһөө 1050 литр һү һааха гэһэн тогтоол баталан абаад, Бичурын, Тарбагатайн аймагуудай һаалишадые мүрысөөндэ уриба.

Т. Гармаев, манай корр.

*

Республикын колхозуудта һү һаалгын ябаса тухай

1958 оной июниин 10-най мэдээн

Аймагууд	Соц. уялгануудай дүүргэлтэ (процентээр)	Үнеэн бүриһөө (кг): 1958 оной 5 һара 10 хоног соо	Үнеэн бүриһөө (кг): Тэрэ тоодо июниин түрүүшын 10 хоногто
Байкало-Кударын	28,6	670,2	66,2
Баргажанай	25,5	383,1	41,1
Бичурын	31,8	598,8	54,8
Зэдын	29,8	522,2	46,2
Яруунын	26,1	484,1	42,1
Заиграйн	32,7	550,1	41,6
Закаменай	27,8	349	26,2
Иволгын	36,9	741,1	59,1
Кабанскын	35,0	694,5	67,5
Хэжэнгын	27,5	439,8	45,8
Кударын	35,4	697,1	64,1
Курумканай	26,9	413,4	40,4
Кяхтын	34,0	708,5	66,5
Мухаршэбэрэй	27,9	540,0	50,0
Прибайкальска	30,7	734,1	68,0
Сэлэнгын	32,8	692,1	55,7
Тарбагатайн	35,1	735,2	58,2
Ториин	32,4	429,5	39,5
Түнхэнэй	33,0	490,8	52,8
Хориин	25,5	437,7	40,7

КПСС-эй Обкомдо, БМАССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ

Һү һаалгаар дэлгэрһэн социалистическэ мүрысөөнэй 1958 оной май һарын дүнгөөр Министрнүүдэй Соведэй болон КПСС-эй Обкомой дамжуулгын Улаан туг барюулха тухай

Һү абалгаар дэлгэрһэн социалистическэ мүрысөөнэй 1958 оной май һарын дүнгүүдые хаража үзөөд, КПСС-эй Обком болон БМАССР-эй Министрнүүдэй Совет иигэжэ тогтооба:

Һү абалгаар, гүрэндэ һү тушаалга болон худалдалгаар һайн дүнгүүдые туйлаһанайнь түлөө дамжуулгын Улаан туг барюулха:

Кабанскын аймагта (КПСС-эй айкомой секретарь нүхэр **Мирошниченко,** аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүхэр **Антоненко)** түрүүн абаһан тугыень үлөөхэ. Энэ аймагай колхозууд нёдондонойхиһоо 20 процентээр ехэ һү абажа, май һарада үнеэн бүриһөө 153 килограмм һү һааһан, гүрэндэ һү тушааха, худалдаха хахад жэлэйнгээ түсэбые 91 процент дүүргэһэн байна.

Тарбагатайн аймагай Калининай нэрэмжэтэ колхоздо (колхозой түрүүлэгшэ нүхэр **Болонев,** парторганизациин секретарь нүхэр **Москвитин)** түрүүн абаһан тугыень үлөөхэ. Энэ колхоз нёдондонойхиһоо 39,9 процентээр ехэ һү абажа, май һарада үнеэн бүриһөө 225 килограмм һү һаагаа, гүрэндэ һү тушааха, худалдаха хахад жэлэйнгээ түсэбые 191,5 процент дүүргээ.

Иволгын аймагай «III-яя пятилетка» колхоздо (колхозой түрүүлэгшэ нүхэр **Горбунов,** парторганизациин секретарь нүхэр **Нигулимов,** зоотехник нүхэр **Мальцев)** түрүүн абаһан тугыень үлөөхэ. Энэ колхоз нёдондонойхиһоо 27,3 процент ехэ һү абаһан, май һарада үнеэн бүриһөө 204 килограмм һү һааһан, гүрэндэ һү тушааха, худалдаха хахад жэлэйнгээ түсэбые 187,7 процент дүүргэһэн байха юм.

Кабанскын аймагай «Восход» колхоз (түрүүлэгшэ нүхэр **Кожемякин,** парторганизациин секретарь нүхэр **Суворов,** зоотехник нүхэр **Моров)** нёдондонойхиһоо 36 процент ехэ һү абаһан, май һарада үнеэн бүриһөө 174,5 килограмм һү һааһан, гүрэндэ һү тушааха, худалдаха хахад жэлэйнгээ түсэбые 187,7 процент дүүргэһэн байна. Эдэ дүнгүүдээрээ тус колхоздо ахигдаһан Кударын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозһоо дамжуулгын Улаан тугые абажа, «Восход» колхоздо барюулха.

Кяхтын совхоз (директорынь нүхэр **Ильков,** парторганизациин секретарь нүхэр **Афанасьев,** главна зоотехник нүхэр **Татарников)** мүн лэ нёдондонойхиһоо 46 процент ехэ һү абаһан, май һарада үнеэн бүриһөө 204 килограмм һү һааһан, гүрэндэ һү тушааха хахад жэлэйнгээ түсэбые 92,5 процент дүүргэһэн байна. Эдэ дүнгүүдээрээ ахигдаһан Бичурын совхозһоо дамжуулгын Улаан тугые абажа, Кяхтын совхоздо барюулха.

Малаа һайнаар бэлшээнэ

—Мал адуулха гээшэ тиимэшье бэлэхэн хэрэг бэшэ юм. Илангаяа хадалиг, ой модотой Саян уулын эрхэ байдалда залуу малнуудые хашарагуудые харууһалхань хүшэр ажал бшуу. Гадна энэ ажалда ябаһан хүн гансахан лэ нютагайнгаа газар уһа мэдэхэ бэшэ, мүн байгаалиин эрхэ байдалые һайса мэдэхэ зэргэтэй. Эгээл тиимэ малшан Сымжит Дагбаевич Аюшеев юм,—гэжэ Туранай сомоной «Искра» колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Балдуев хэлэнэ. Энэнь тон зүб.

Мүнөө нүхэр Аюшеев Мондын Холбоото гэжэ газарта 50 гаран хашараг адуулжа эхилэнхэй. Эндэ ойн соорхойнууд олон юм. Тиимэһээ малшад малаа иишэ тиишэнь нүүлгэн адуулдаг заншалтай.

А. Мангатханов.

Түнхэн.

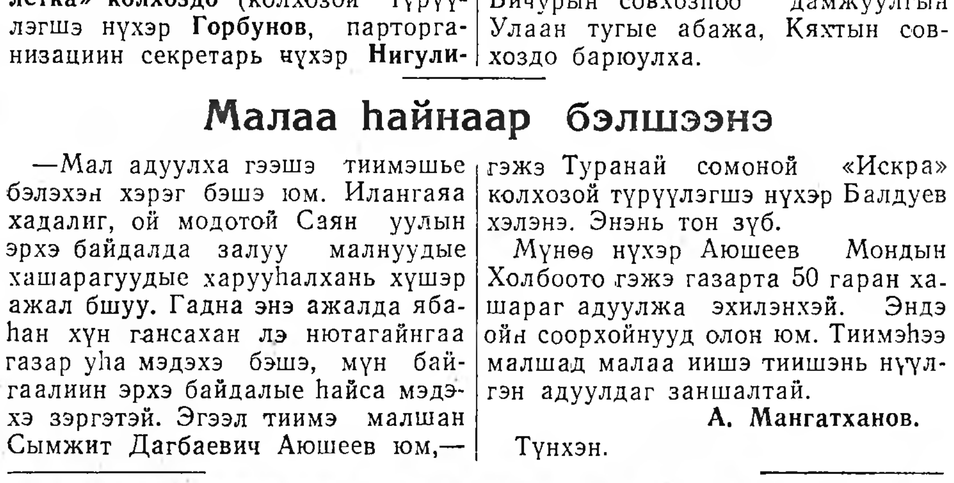

Кировэй нэрэмжэтэ колхозой (Иволга) Харганаа тосхондохи гүүртын һаалишад энэ жэлэй 4 һара 20 хоног соо үнеэн бүриһөө 530 литр һү һаагаад байна. Түрүү һаалишад Ц-Д. Содномова энэ хугасаада үнеэн бүриһөө 732 литр, К. Нимаева—572 литр һү һааба. **Зураг дээрэ:** һаалишад Ц-Д. Содномова, К. Нимаева һааһан һүеэ тушаажа байна. **А. Бадаевай** фото.

ЭМХИДХЭЛЭЙ ХҮДЭЛМЭРИИН ҺУЛА ДЭЭРЭҺЭЭ

XX партсъездын нэрэмжэтэ артель адууһа малаар олон, үрэжэлтэ баян бэлшээри, сабшалан, таряалангаар элбэг, Сэлэнгынгээ аймаг соо томохон, хүгжэнги ажахытай колхозуудай нэгэниинь болоно. Тус колхоз һү ехэтэй үүлтэртэ үнеэдээршье олон юм. Эндэхид үнгэрһэн жэлнүүдтэ һү ехээр һаадаг колхоз гэжэ тоологдодог байгаа.

Тиихэдэ байгша оной үнгэрһэн таба һарын туршада колхозой үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 682 литр һүн һаагдаһан байна. Нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулхада, эндэ һүн зарим тэды ехээр һаагдабашье, һанаһанда үшөөл хүрэнэгүй. Юуб гэхэдэ, колхозой 1-дэхи комплексно бригадын Модон Заха, Залаа гэжэ газарта байрладаг гүүртынхидэй үдэртөө 420—450 литр һү һаадаг байхадань, эдэнэртэй тон адли эрхэ байдалтай, үнеэдэйнгээ тоогоортшье тухай 2-дохи комплексно бригадын (бригадирынь нүхэр Х. Гомбоев) Хаягай, Дээдэ добын гүүртынхид үдэртөө оройдоол 220—260 литр һү һаана. Иимэ байдалай гол шалтагаан юуб гэбэл, 2-дохи бригадын гүүртэнүүдтэ зундаа һү һаалгые эрид дээшэлүүлхэ тэмсэл хэгдэнэгүй гэхэдэ болохо. Эндэ хүдэлмэриин журам һула. Һаалишад ажалдаа тон орой гарадаг. Тэдэнэй ажал хүдэлмэриие хэншье шалгадаг, хинадаггүй. Тиимэһээ зарим һаалишад үнеэдээ хүсэд һаангүй орхижорхидогшье ха. Мүнөө ногооной ургаса үдэрһөө үдэртэ һайжаржа байна. Теэд колхозой олонхи гүүртэнүүд үнеэдээ һүниндөө адуулнагүй. Тиихэһээ байтагай үдэртөөшье ханалгатай һайнаар адуулдаггүй.

Мүн артелиин үүлтэртэ фермынхид байгша оной үнгэрһэн таба һарын туршада үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 977 литр һү һаагаа. Энэнь нёдондоной энэ үеынхиһөө 114 литрээр бага болоно. Тиихэдэнь Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой үүлтэртэ фермэдэ энэ үе соо үнеэн бүриһөө 1258 литр һүн һаагдаһан байха юм. XX партсъездынхид яагаад иимэ ехэ гээгдэлдэ, ороо гээшэб? Колхозой үүлтэртэ фермые даагша, тоо бүридхэгшэ болон һаалишадшье жэлдээ дүрбэ-таба дахин һэлгэгдэжэ байдаг. Тиимэһээ һаалишадай үнеэдээ хэр зэргэ һайнаар, хүсэд һаадагыень хэншье шалгадаггүй, тэдэнэйнгээ ажалые мууса хүтэлбэрилдэг байхань гайхалтай бэшэ. Тэрэшэлэн зооветеринарна мэргэжэлтэд фермэ, гүүртэ дээгүүр үсөөн ябадаг дээрэһээ, һү һаалгые дээшэлүүлхэ тушаа һаалишадта туһалнагүй бшуу. Гүүртэ болон һаалишадай дунда социалистическэ мүрысөөн эмхидхэгдэһэн нэрэтэй аад, тэрэнэйнь дүн гаргагданагүй. Урда жэлнүүдтэ гүүртэнүүдэй мүрысөөндэ илагшадта дамжуулгын Улаан туг, мүнгэн шан үгтэдэг байгаа. Мүнөө тэрэншье мартагдашанхай. Малшадай дунда политическэ, ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулагданагүй шахуу.

Ингээд саашадаа эндэхи хүтэлбэрилэгшэд дутагдалнуудаа эрид шууд усадхажа, зундаа шадаал һаа ехэ һү һаахын түлөө бухы хүсэеэ элсүүлхэ, һаалиин гүүртэнүүдэй эмхидхэлэй хүдэлмэридэ зохихо анхарал хандуулха бэзэ гэжэ найдагдана.

П. Халтанов.

СОВЕТСКЭ ХҮГЖЭМЭЙ ЗАМ—АРАДАЙ ШЭНЖЭТЭЙ, БОДОТО БАЙДАЛ ХАРУУЛДАГ ЗАМ МҮН

„Правдын“ 1958 оной июниин 8-най номерто толилогдоһон редакционно статья

«Агууехэ хани барисаан», «Богдан Хмельницкий», «Үнэн зүрхэнһөө» гэжэ оперонуудые сэгнэхэдээ гаргагдаһан алдуунуудые заһаха тухай» КПСС-эй Центральна Комитедэй тогтоол мүнөөдэр «Правдада» толилогдобо. Советскэ хүгжэмэй искусствые амжалтатайгаар хүгжөөхэ гэһэн Коммунистическэ партиин тон ехэ анхарал оролдолгоор нэбтэрэнхэй энэ тогтоол советскэ композиторнуудай хүдэлмэридэ, олонациональна социалистическэ манай бүхы культурын ажал-ябуулагшадта туйлай ехэ удхашанартай байха болоно.

В. Мураделиин «Агууехэ хани барисаан» гэһэн оперо тухай ЦК-гэй 1948 оной февралиин 10-най тогтоол советскэ хүгжэмэй искусствын хүгжэлтэдэ юрэнхыдөө һайн үүргэ дүүргэһэн байна. Хүгжэмэй искусствые социалистическэ реализмын үндэһэ һуури дээрэ хүгжөөлгын зорилгонууд тус тогтоол соо тодорхойлогдоһон, советскэ хүгжэмэй классикын, арадай творчествын эрхим һайн демократическа ёһо заншалтай искусствын холбоотой байха ябадалай удхашанар онсолон тэмдэглэгдэһэн байна» гэжэ партиин шэнэ шухала документ соо тэмдэглэгдэнэ. Хүгжэм зохёоходоо удхыень бэшэ, харин абяаень баримталжа, «шэнэ юумэ» хэһэн хэбэр үзүүлээд, искусствые арадһаа холодуулан, эстетикые хэтэрхэй ехээр баримталһан үсөөхэн бүлэг хүнүүдтэ тэрээнииe зорюулдаг ябадал «Агууехэ хани барисаан» гэһэн оперо тухай шиидхэбэри соо зүбөөр буруушаагдаһан байгаа.

Гэхэтэй хамта, ганса нэгэн композиторнуудай зохёолнуудые 1948 оной тогтоол соо сэгнэһэн сэгнэлтэ зарим ушарта бодото баримтагүй, үнэн зүб бэшэ байшоо. Хэды дутагдалтайшье һаань, «Агууехэ хани барисаан» гэһэн оперые хүгжэм зохёоходоо удхыень бэшэ, харин абяаень баримталдаг ябадалай жэшээ гээшэ гэжэ нэрлэхэ эшэ үндэһэ байгаагүй. Бэлигтэй композиторнууд нүхэд Д. Шостакович, С. Прокофьев, А. Хачатурян, В. Шебалин, Г. Попов, Н. Мясковский гэгшэд удхыень бэшэ, харин абяаень баримталдаг, арадта харша шэглэлые хүгжэмдэ баримтална гэжэ таад гээд тэмгэ нэрлэгдэһэниинь баһал эшэ үндэһэгүй байшоо.

Эдэ буруу сэгнэлтэнүүд хадаа манай зохёолшодой зарим зохёолнуудта И. В. Сталинай өөрынгөө һанаашаар хандаһан ябадалһаа дулдыдаһан байна. К. Данькевичын «Богдан Хмельницкий», Г. Жуковскийн «Үнэн зүрхэнһөө» гэжэ оперонуудые сэгнэжэ 1951 ондо толилогдоһон «Правда» газетын редакционно статьянууд дотор мүн лэ өөрынгөө һанаашаар хандаһан ябадал гараа бэлэй. Тэдэ редакционно статьянууд дотор тус оперонуудые буруугаар, нэгэ талыень баримталан сэгнэгдээ һэн гэжэ КПСС-эй ЦК мэдэрээ.

«Агууехэ хани барисаан», «Богдан Хмельницкий», «Үнэн зүрхэнһөө» гэһэн оперонуудые сэгнэхэдээ гаргагдаһан алдуунуудые заһаха тухай» КПСС-эй ЦК-гэй тогтоол хадаа советскэ хүгжэмэй искусствын удха болон уранһайханайнь хэмжээе дээшэлүүлхэ хэрэгтэ, коммунистическэ түгэлдэр удхатай байлгын үндэһөөр арад зоной ажабайдалтай искусствын холбоо барисаае бэхижүүлгын үндэһөөр зохёолшо интеллигенциие саашадань нягтаар жагсааха хэрэгтэ зорюулагданхай.

I

Литература болон искусствын арадай шэнжэтэй, партийна байха тухай Ленинэй тодорхойлһон гол ёһонуудые үндэһэ болгон Коммунистическэ партимнай түүхынгээ бүхы шатада уранһайханай зохёолнуудые хүгжөөн бадаруулха хэрэгтэ туйлай ехэ анхарал табидаг байгаа, табинашье. Литература болон искусствын асуудалнуудаар 1946—1948 онуудта партиин Центральна Комитедэй гаргаһан тогтоолнууд советскэ обществын оюун бодолой культурые марксизм-ленинизмын эгээн түрүү революционно теориин үндэһөөр хүгжөөхэдэ ехэ удхашанартай юм. Тэдэ тогтоолнууд манай кадрнуудые идейнэ талаарнь зэбсэгжүүлээ, түүхын шэнэ эрхэ байдалда идеологическа хүдэлмэриин тон шухала зорилгонуудые тодорхойлоо.

Тэдэ тогтоолнууд ямар сагта баталагдаһан байгааб гэбэл, тэрэ үедэ империалистическэ хэдэ хэдэн гүрэнүүдэй ээрхэг түримхэй бүлэгүүд Советскэ Союзда, социализмын замда ороһон бусад оронуудта эсэргүүсэн, «хүйтэн дайн» хэжэ эхилээд байгаа, атомна дайе зүдэрөөр комнодог болоод байгаа. Тиихэ зуура, буржуазна идеологи гээшэ социалистическэ идеологидо болон соёл культурада галзуугаар добтолдог һэн.

Тэрэ үедэ Коммунистическэ партимнай соёл сурталай бүхы хүдэлмэриин хэмжээ дээшэлүүлхэ зорилгые эгээн шухала удхашанартай зорилго болгон табиһан, коммунизм байгуулгада, коммунизмын үзэлөөр ажалшадые хүмүүжүүлгэдэ советскэ литература болон искусствын угаа шухала удхашанартай байһые онсолон тэмдэглэһэн юм. Советскэ байгуулалтын гол үндэһэ һууринь бологшо Совет гүрэнэй политикые эдэбхитэйгээр идхан номнохо гээшэ гол шухала хэрэг болоно гэжэ партимнай идеологическа хүдэлмэриин зорилгонуудые тодорхойлхо зуураа заагаа һэн.

«Советскэ литературын, дэлхэй дээрэхи эгээн түрүү литературын хүсэниинь юуб гэбэл, энэ хадаа арад зоной интересһээ, гүрэнэй интересһээ ондоо интересгүй, ондоо интерестэй байха ёһогүй литература мүн» — гэжэ «Звезда», «Ленинград» гэһэн журналнууд тухай тогтоол соо хэлэгдээ һэн. Уранһайханай зохёолнуудай политикада харша, удхынгаа талаар ахир муу байха ябадалые эрид шууд буруушааха зуураа, партимнай «советскэ хүнүүдые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаха, тэдэнэй соёл культурын ехэ эрилтэнүүдые хангаха, советскэ залуушуулые солбон, хүхюун, Эхэ орондоо үнэн сэхэ байдаг, манай хэрэгэй илаха ябадалда этигэдэг, элдэб һаад тойбонуудһаа айнгүй ябадаг, ямаршье бэрхэшээлнүүдые дабажа шададаг байхаар хүмүүжүүлхэ» гэжэ советскэ литература болон искусствын ажал-ябуулагшадые уряалаа һэн. Искусствода манай мүнөөнэй байдалые үнэн зүбөөр, гүнзэгыгөөр харуулха, мүнөө сагай геройн — түрүү советскэ хүнэй, шэнэ общество байгуулагшын сэдьхэл бодолойнь бүхы баялигые, тэрэнэй олон янзын эрилтэ, интересые харуулһан образ байгуулха зорилго творческо хүдэлмэрилэгшэдэй урда табигдаа һэн.

1946—1948 онуудай тогтоолнууд соо партиин хараалһан зорилгонууд советскэ литература болон искусствын хүгжэлтэдэ айхабтар ехэ удхашанартай байха юм. Эдэ тогтоолнууд социалистическэ реализмта искусствын бүхы хүгжэлтэдэ угаа һайн нүлөө үзүүлээ. Тус тогтоолнуудай үндэһэ һууринь уранһайханай творчествын арадай шэнжэтэй, партийна байха тухай ленинскэ гол ёһонууд болоно.

«Искусство гээшэ арад зоной юм. Искусство болбол өөрынгөө гүн үндэһөөр эгээн үргэн ниитэ ажалша зоной дунда дэлгэрхэ ёһотой. Искусство болбол эдэ зонуудта ойлгосотой, тэдэндэ дурлагдадаг байха ёһотой»,— гэжэ В. И. Ленин хэлээ һэн.

Манай бодото арадай искусствые улам ехээр хүгжөөхын тулада партимнай уран бэлигтэ интеллигенциин кадрнуудые коммунистическэ партийна байлгын, тон идейнэ байлгын үзэлөөр, марксистско-ленинскэ эстетикын гол ёһонуудһаа хадуурдаг али бүхы баримтануудта эбсэшэгүйгөөр хандалгын үзэлөөр хүмүүжүүлжэ байгаа. Советскэ зохёолшод Центральна Комитедэй тогтоолые творческо ажалайнгаа зориг бадаруулма программа гэжэ угтан абаа һэн. Мүнөө сагай темээр бэшэгдэһэн, уран найруулгынгаа талаар элитэ һайн, бэлигтэй зохёолнууд һүүлэй жэлнүүдтэ бии болоо. Энэ баримта ямар юумэ арсашагүй тодоор харуулнаб гэбэл, партиингаа үгэдэг зүбшэл, заабаринуудые искусствымнай хүгжэн бадарха тухай тон ехэ анхарал оролдолго, зохёолшодто үзүүлэгдэдэг хани ёһоной туһаламжа мүн гэжэ манай уранзохёолшод, артистнууд, композиторнууд, уранзураашад тоолон, өөһэдтэнь зорюулагдаһан партиин уряануудта үнэн бодото хэрэгээрээ харюусана. Литература болон искусствын зохёолнуудта ехэ эрилтэ табиха зуураа, удха муутай, бирагүй тулюур, һула зохёолнуудые шүүмжэлэн буруушааха зуураа, Коммунистическэ парти советскэ зохёолшодые мэргэжэлээ улам бүри дээшэлүүлхыень уряална.

КПСС-эй түүхэтэ XX съезд дээрэ ЦК-тэй тоосоото элидхэл хэхэдээ Н. С. Хрущев иигэжэ хэлээ: **«Манай ороной искусство, литература хадаа гүн ехэ удхатай байхаһаа гадна, мүн уран найруулгынгаа хүсэнэй, мэргэжэлэй талаар дэлхэй дээрэ эгээн түрүү литература, искусство боложо шадаха байна, тиимэ болохоёо оролдохошье ёһотой».**

Советскэ искусство эгээн түрүүн Коммунистическэ партиин ашаар иимэ ехэ амжалта туйлаа. Коммунистическэ парти советскэ искусствые хүгжөөн бадаруулха тухай саг үргэлжэ анхаралаа хандуулдаг, искусствын ажал-ябуулагшадые оюун бодолойнь талаар хүмүүжүүлгэдэ һаналаа ехээр табидаг, тэдэнэй творчествын замые сэсэн мэргэнээр заажа үгэдэг. Эгээл иимэһээ уран бэлигтэ интеллигенци, манай бүхы олониитэ зон хадаа литература, искусствые партийна хүтэлбэреэр хангадаг гол ёһо буруушааха гэһэн һэдэлгэнүүдтэ эрид шанга харюу үгөө. Тиимэ һэдэлгэнүүд һаяшаг ганса нэгэн хүнүүдэй зүгһөө творческо зарим организацинуудта, «Вопросы философии», «Новый мир» журналнуудай, «Литературная Москва» альманахын хуудаһануудта гараа һэмнай.

1946—1948 онуудай тон шухала партийна документнүүд манай искусствын удхынгаа талаар сэбэр һайн байха хэрэгые аршалан хамгаалаа. Манай искусство хадаа түрүү советскэ үзэл бодолой, ёһо заншалай номнолшонь байха зэргэтэй ха юм. Тэдэ документнүүдэй дунда В. Мураделиин «Агууехэ хани барисаан» гэһэн оперо тухай тогтоолшье баһал ехэ удхашанартай байгаа.

Энэ тогтоолой программна удхашанарынь гэбэл, советскэ хүгжэмэй нэн түрүүн арадай шэнжэтэй, бодото байдал харуулдаг байха нангин гол ёһонууд тэндэ баталагдана бшуу. Хүгжэмэй творчествын бодото байдалтай холбоотой байха шэглэлынь тэрэ тогтоол дотор эли тодоор, гүнзэгыгөөр харуулагданхай. **«Классигуудай зохёолнуудай, илангаяа ородой хүгжэмэй түлөөлэгшэдэй ёһо заншалай угаа ехэ түрүү үүргые мэдэрхэ, тэдэ зохёолнуудыень уг залгамжалан хэрэглэхэ, улам саашадань хүгжөөхэ, хүгжэмэй гүн удха, хүгжэмэй формын уранһайханай мэргэжэл хоёрые тааралдуулха, хүгжэмэй үнэн зүб, реалистичнэ байха, арад зонтойгоо, тэрэнэйнгээ хүгжэмэй болон дуунай творчествотой тон нягта холбоо барисаатай, ойлгосотой һайн байха зуураа, үндэр дээдэ мэргэжэлтэй байха...» гээшэ хүгжэмэймнай бодото байдалтай холбоотой байха гэһэн тэрэ шэглэлэйнь үндэһэ һуури болоно.**

Хүгжэмэй искусствын хүгжэлтын гол шэглэлые тодорхойлхо зуураа, «Агууехэ хани барисаан» гэһэн оперо тухай тогтоол болбол советскэ хүгжэмдэ бии байһан удхыень бэшэ, харин абяаень баримталдаг ябадалые, өөрынгөө һанаашаар хандадаг, арадта харша ябадалые эрид шангаар шүүмжэлэн буруушааһан байха юм. Арадай шэнжэтэй, партийна байха тухай ленинскэ гол ёһонуудые сэхэ шууд бэелүүлхэ зуураа, партимнай «шэнэ юумэ» гэһэн хэбэр үзүүлдэг ябадалда эсэргүүсэн тэмсээ һэн. «Шэнэ юумэ» гэһэн хэбэр үзүүлдэг ябадал буржуазна хархис искусствын нүлөөе харуулдаг байгаа. Тэрээнһээ гадна, мүн хүгжэмые зорюута орёо болгодог ябадалда эсэргүүсэн, хүгжэмэй ниитын нангин ехэ үүргые доошолуулдаг, тэрэниие арад зонһоо холодуулдаг бүхы юумэндэ эсэргүүсэн партимнай тэмсээ һэн. Энээнһээ гадна, тус тус хүнүүдэй өөһэдынгөө һанаашаар болоһон теоринуудые партимнай баһал шангаар шүүмжэлэн буруушаагаа бэлэй. Тиимэ теоринууд советскэ хүнүүдтэ харша юм. Тиимэ теоринуудай авторнууд хүндэ ойлгосогүй хооһон абяатай хүгжэмэй зохёолнуудые зүбтүүлхээр һэдэжэ, тэдэ зохёолнуудые арад зон мүнөө ойлгохо хабагүй, харин «хэдэн зуун жэл болоод лэ» ойлгохо байха гэжэ шашалдадаг бэлэй.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда түүхэтэ илалтануудые туйлаһан совет арад болбол советскэ хүнэй, геройн, сэрэгшын, зохёон байгуулагшын гоё һайхан баатаршалгые, һайн һанаатай һүр хүсэтэй байһые харуулһан зохёолнуудые, социализм байгуулгын һайниие батадхагша үзэл сурталаар зоригжуулагдаһан зохёолнуудые бэшэхэ гэжэ хүлеэжэ байгаа. Харин тиихэдэ зарим композиторнууд арадайнгаа эдэ эрилтэнүүдые зохихо зэргээр харюулжа шадаагүй, дайнай хойтохи түрүүшын жэлнүүдтэ мүнөө сагай ехэ ехэ, һонирхолтой темэнүүдһээ холодон зайсаа бэлэй. Ехэ ехэ мэргэжэлтэдшье ганса нэгэн зохёолнууд соогоо заримдаа бодото байдалые өөрынгөө һанаашаар, буруугаар харуулдаг һэн. Тиимэрхүү зохёолнууд формынгоошье, найруулха аргынгаашье талаар зорюута ойлгосогүй, орёо болгогдодог, бодото һайхан аялгагүй байдаг бэлэй. Хүгжэмэй гол шухала зүйлынь, тэрэнэй поэтическэ хэлэнэй шухалын шухала үндэһэ һууринь бологшо аялгые зарим хүгжэмшэд «хуушарһан ойлгомжо» гээд буруушаадаг һэн.

Модернизмын нүлөөниинь зарим залуу композиторнуудай зохёолнуудта үзэгдэдэг болоо һэн. Удхыень бэшэ, харин абяаень баримталһан хубхай хооһон туршалгануудые хэтэрхы ехээр магтажа, хүгжэмэй искусствын ажал-ябуулагшадые бодото байдал харуулдаг замһаань хадууруулдаг шүүмжэлэгшэд хүгжэмэй шүүмжэлэгшэдэй дунда байһан юм.

Партиин заабаринууд хадаа искусство дотор удхыень бэшэ, харин абяаень баримталдаг ябадалда эсэргүүсэн, тус тус хүнүүдэй өөһэдынгөө һанаашаар болодог ябадалда эсэргүүсэн, мүн манай обществын ёһо гуримтай, манай культурын демократическа үзэлтэй таарахагүй бусад харша үзэгдэлнүүдтэ эсэргүүсэн тэмсэхые хододоо эридэг байха юм.

Партиин заабаринуудай саг соогоо, зүбөөр үгтэһые, литература болон искусствын талаар тэрэнэй программна заабаринуудай угаа ехэ удхашанартай байһые уранһайханай творчествын дүй дүршэл, бодото байдал эли тодоор гэршэлэн харуулаа. Партиимнай ленинскэ ёһоной эрилтэнүүд үнэн сэхэ, удха түгэлдэр байлгын үндэһөөр советскэ хүгжэмшэдэй зохёохы хүсэнүүдые улам нягтаар жагсаахадань туһалаа. 1948 ондо болоһон композиторнуудай Бүхэсоюзна нэгэдэхи съезд партиин шиидхэбэриие советскэ хүгжэмэй бүхы ажал-ябуулагшадай дайшалхы творческо программа гэжэ угтан абаа һэн.

Партиин хараалһан творческо программые үнэн зүрхэнһөө хүлеэн абаһан советскэ композиторнуудай һанал бодолые хүгжэмэй гайхамшагта ажал-ябуулагша академик Б. Асафьев съездэ хандаһан үгэнүүд соогоо һайнаар харуулаа. ЦК-гэй тогтоол «хүгжэмэй удхашанарые **бүхы арадай хэрэг мүн** гэжэ эли тодоор, гүн гүнзэгыгөөр батална. Иигэжэл тэрэ тогтоол олон мянган хүнүүдэй сэдьхэл зүрхэндэ хадуугдаа юм... Советскэ искусствын хүсэниинь гэхэдэ, тэрээн соо арад зоной сэдьхэл бодол, уранһайханайнь мэдэрэл, арад зоной эстетикэ харуулагдана. Энээниие бидэ һайнаар ойлгохо, мэдэрхэ зэргэтэйбди! Советскэ хүгжэм хадаа бэдэрэлгэ, баталамжынгаа зүб байһанда этигэдэг, эдир залуу, солбон хүхюун искусство боложо, түрүү бүхы хүн түрэлтэндэ харагдана. Шэнэ дэлхэйн мүндэлэн гараһанай мэдэрэл энэ хүгжэм дотор хонгёо һайханаар ханхинана, шэнэ дэлхэйн дайсадта эсэргүү зэбүүрхэлэй дүлэн энэ хүгжэм дотор соробхилно... Үнэхөөрөө олон түмэн шагнагша зондо манай зохёолнуудай ойлгосотой болохо али бүхы арга боломжо бии!».

Партиин агууехэ нангин сурталынь советскэ искусствын хүгжэлтын замые олон удаан жэлнүүдтэ тодорхойлон заажа үгөө.

II.

«Агууехэ хани барисаан» гэжэ оперо тухай тогтоол соо тэрэнэй хүгжэмэй культурын хүгжэлтэдэ гол түлэг ехэшье, түрүүшье удхашанартай байһые харуулхынгаа хажуугаар, алдуутай, лаблажа үзэгдөөгүй сэгнэлтэнүүд зарим композиторнуудай зохёолнуудта үгтэһэн байгаа. Тэдэ алдуу болон дутагдалнууд ямар шалтагаанһаа болооб гэхэдэ, искусствын зарим зохёолдо И. В. Сталинай өөрынгөө һанаһан уруу, буруугаар сэгнэлтэ үгэдэг байһан дээрэһээ ехэнхидээ дулдыдаһан юм. Уран зохёол, искусствын талаар партиин хараа шугамые тодорхойлхо, хэмжээ-ябуулгануудые бэлдэхэ хэрэгтэ И. В. Сталин арсаха аргагүй габьяатай. Гэбэшье, И. В. Сталин наһанайнгаа һүүлшын жэлнүүдтэ үе үе болоод лэ зарим зохёолнуудые өөрынгөө һанаһан уруу сэгнэдэг байһан туладаа хэмһээ хэтэрхэй шэрүүнээр тэдэниие шүүмжэлдэг, тэрэшэлэн заримыень үлүү гаратар магтадаг һэн. Хэнэйшье мэдэһээр, И. В. Сталинай, мүн эдэшье асуудалнуудые шиидхэхэдэнь, Молотов, Маленков болон Берия гэгшэд хэрэгые буруу болгохоор нүлөө үзүүлдэг һэн. 1948 оной февралиин 10-да ЦК-гэй гаргаһан тогтоол соо ганса хүнэй һанал бодолһоо гараһан сэгнэлтэнүүд тэрэшье тогтоолойнгоо гол ёһондонь, уг зорилгодонь харша байгаа һэн.

«Агууехэ хани барисаан» гэжэ оперо советскэ хүгжэмэй эгээл эрхим зохёолнуудай тоодо үнэхөөрөөшье оруулхын аргагүй. Тэрэнэй дархалмал либреттэ, ганса янзаар бэшэгдэһэн хүгжэм, бодото дээрэнь, дэлгэрэнгыгээр шүүмжэлхээр лэ байһаниинь арсаагүй. Зүгөөр тэрэ оперые абяа, түхэл баримталан муугаар бэшэгдэһэн хүгжэмэй жэшээ болгохо үндэһэн байгаагүй. Тус оперо «үргэлжэдөө диссонансуудһаа», бүридэһэн, «шэхэ дулиирмэ абяануудые суглуулжа» бэшэгдэһэн гэжэ байжа хүгжэмыень хойшолонгүй муушалхаар бэшэ, мүн һайншье талатай байһаниинь элитэ. Тиимэ эрхэ байдалай тохёолдоод байхада, абяа, түхэл баримталан хүгжэм бэшэлгын буруу шэнжэнүүдые олонниитэ хүгжэмшэд ойлгохоёо болижо, яахаяашье мэдэхээ болишоод байдаг бэлэй.

Түүхын үнэнтэ баримтануудта, ленинскэ национальна политикын гол ёһонуудта таарахагүйгөөр, Хойто Кавказай зарим нэгэ арадуудые нүгөөдүүлдэнь зүрилдүүлээ гэжэ байжа тэрэ тогтоол соо бэшэгдэһэн ушар баһал ехэ алдуу байһан юм. Тиигэжэ хэлэхэеэр һабгаша шалтагаан В. Мураделиин оперо соо огто байгаагүй.

Мүн советскэ хүгжэмэй амжалтануудые юрэнхы дээрэнь сэгнэхэдээ даншье ехээр шэрүүдүүлжэ бэшэгдэһэн байгаа. Тэрэ тогтоол соо имагтал дуунуудай, киногой хүгжэмэй туйлаһан амжалтануудые тэмдэглээд лэ орхигдоһон байгаа. Үнэн дээрээ советскэ хүгжэмэй искусство симфоническа, ораториальна, мүн оперын, баледэй талаар нилээд горьтой амжалтануудые туйлаһанхай байһан юм бшуу. 1948 оной урда тээ бэшэгдэһэн, бүгэдэндэ мэдээжэ болоһон И. Дзержинскиин «Номгон Дон», Т. Хренниковэй «Шуурган дундуур» гэжэ оперонууд, Д. Шостаковичын Табадахи, Долоодохи симфонинууд, Ю. Шапоринай, М. Ковалиин ораторинууд, С. Прокофьевэй «Ромео ба Джульетта» гэжэ балет, тэрэнэй «Александр Невский» гэжэ кантатань, Н. Мясковскиин Арбан зургаадахи, Хорин нэгэдэхи симфонинууд, А. Штогаренкын «Минии Украина» гэжэ кантата, А. Хачатурянай—скрипкээр наадаха концерт болон «Гаянэ» гэжэ балет, Р. Глиэр, Л. Ревуцкий, У. Гаджибеков, Д. Кабалевский, Э. Капп гэгшэдэй зохёолой дээжэнүүд болон советскэ олонациональна искусствын бэшэшье олон зохёол манай культурын арсахын аргагүй амжалтануудта оролсохо эрхэтэй байһан гээшэ.

1948 ондо хэдэн элитэ советскэ композиторнуудай творчестводо сэгнэлтэ үгэхэдөө гаргагдаһан алдуунууд мүнөөдэр толилогдоһон КПСС-эй ЦК-гэй тогтоол соо заһабарилагдаба. Бэеэ бэеһээ тад ондоогоор зохёол бэшэдэг тэдэ композиторнуудые арадта харша, хүгжэмдэ абяа түхэл дууряаха талые баримталагшад гэжэ тоолоһониинь ямаршье үндэһэ баримтагүй, таамагаар үгтэһэн сэгнэлтэ байһан юм.

«Агууехэ хани барисаан» гэжэ оперо тухай КПСС-эй ЦК-гэй тогтоол соо нэрлэгдэһэн композиторнуудай зарим зохёолнуудта нээрэйшье эрид шангаар шүүмжэлхээр, буруу бодол һанал баримталха һэдэлгэнүүд бии байгаа. Гэбэшье, тэдэнэй зохёоһон хүгжэм соохи һэнэгтэй юумэниинь классическа түрүү хүгжэмэй гол ёһонуудһаа хажуу тээшээ хадууржа гарашоогүй байдаг һэн.

Оюун урлалай творчествын мастернуудта энэрхы анхаралтайгаар хандахые В. И. Ленин һургадаг һэн. Д. Бедный гэгшые нэгэ талаһаань хаража шүүмжэлһэнтэй дашарамдуулан, «Правдын» редакцида эльгээһэн гайхамшагта сэсэн бэшэг тушаань һануулхада хүрэхэ байха: «Демьян Бедные үмөөрһэн зандааб. Нүхэд, хүнэй һула талые бү дайрагты. Бэлигтэй хүнүүд үсөөн байдаг юм. Тиимэ хүниие саг үргэлжэ, болгоомжотойгоор дэмжэхэ хэрэгтэй. Хэрбээ бэлигтэй хүдэлмэрилэгшые бэе тээшээ татажа шадаагүй һаа, тэрээндэ туһалаагүй һаатнай, ехэ... угаа ехэ нүгэл таанадай сэдьхэлдэ тудаха». А. М. Горькидо В. И. Ленинэй ямараар хандадаг байһаниинь ёһотойл партийнаар, үнэн сэхээр оюун бэлигтэй хүндэ, тэрэнэй зохёолдо хандалгын сэдьхэл хүдэлгэмэ жэшээ болохо байна. Уран зохёолшын идейнэ хэлбэрилые удаа дараа шүүмжэлхынгээ хажуугаар, В. И. Ленин төөришоод ябахыень саг дары, нүхэрэй ёһоор болюулхын түлөө тэрээндэ агууехэ хүнэй абари зангаар, инаг дуратайгаар В. И. Ленин хандадаг байһан юм.

«Богдан Хмельницкий», «Үнэн зүрхэнһөө» гэжэ оперонууд тухай «Правдын» редакционно статьянууд соо тус зохёолнуудта буруугаар, үрөөһэн хажууһаань хаража сэгнэлтэ үгтэһэн байна.

К. Данькевичын, тиинһээ тиинтэрээ Д. Жуковскиин оперонуудта дутагдал яһала олон байһан, гэбэшье тэдэнииень нягтаар, гүнзэгыгөөр хаража үзэхэ ёһотой байгаа бшуу.

Арадай ажабайдалһаа абтаһан нилээд томо темэдэ зорюулжа бэшэгдэһэн «Богдан Хмельницкий» хэдэн һайн талатайшье байбал, хүндүүлхэй, үнжэгэн талаар баһал олон байһан юм. Тэдэнь юуб гэхэдэ, гол геройнь уга унжагар үгэтэй, үйлэдэ хабаадаһан хүсэнүүдынь хоорондоо тон эли тодо зүрилдөөгүй, драматическа талаараа заримдаа ганса янзын болошодог. Хожомынь тэрэ зохёолоо шэнэдхэн бэшэжэ, нилээд һайжаруулхадаа композитор ехэл зүб юумэ хээ. Гэбэшье, «Правдын» статья доторхи шүүмжэлэл, ажаглалтанууд тус зохёолые хойшо урагшагүйгөөр сохиһон шэнжэтэй һэн. «Богдан Хмельницкий» гэжэ оперын авторнуудта — мэдээжэ уранзохёолшод В. Василевская А. Корнейчук хоёрто «айхабтар ехэ идейнэ алдуу» гаргаба гэһэн зэмэ ямаршье үндэһэгүйгөөр няагдаһан, тиихэдэ тус зохёолой гол геройнуудай бултанайнь шахуу образуудые үнэншэмөөр бэшэ, ямаршье өөрэйнь һанал бодолгүйгөөр бэшэгдэһэн гэжэ тунхаглагдан, композитор гэмнэгдэһэн юм. Һүүлээрнь эдэ мэтын гэмнэлгэнүүд хэдэн олон статья, газетэдэ толилогдоһон бэшэгүүд соо дабтагдаһан, мүн энэ зохёол энциклопедическэ номууд болон зарим һургуулинуудай программа соо «буруу, муу үзэл сурталтай» зохёолой жэшээ болгогдодог һэн.

Г. Жуковскиин «Үнэн зүрхэнһөө» гэжэ оперо колхозно таряашадай ажабайдал харуулһан, мүн зарим тэды һайншье талатай зохёол байха. Гэбэшье энэ оперын зарим эпизодто манай советскэ бодото ажабайдал угаа халирхайгаар харуулагдаһан, либреттын текст болон зарим геройнуудай образуудые хүгжэмөөр харуулалгань бирагүй, һулахан байгаа. Зүгөөр «Правдын» редакционно статья доторхи эрид гэг-

(Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта)

Москва шадарай Клин городто бишыхан гэр байдаг. Ородой оюун бэлигтэй композитор энэ гэр соо ажаһууһан, өөрынгөө мүнхэ зохёолнуудые бэшэһэн байгаа. Хэдэн мянган хүн зон манай үргэн ехэ ороной бүхы нютагуудһаа, мүн бүхы дэлхэйн орон нютагуудһаа ерэжэ энэ гэртэ орожо харадаг.. **Зураг дээрэ:** гэр-музейн гостиница соо. Музейе даагша П. И. Чайковскиин зээ Ю. Л. Давыдов (баруун гарһаа) музейдэ орогшодтой хөөрэлдэжэ байна.

ТАСС-эй фотохронико..

СОВЕТСКЭ ХҮГЖЭМЭЙ ЗАМ АРАДАЙ ШЭНЖЭТЭЙ, БОДОТО БАЙДАЛ ХАРУУЛДАГ ЗАМ МҮН

(Үргэлжэлэл)

...н сэгнэлтэ даншье ехэдүүлжэ, ...жэргэжэ, ганса талаһаань хара... үгтэһэн байгаа. Тиимээр үгтэһэн ...нэлтэнүүд композиторнуудай мү...өнэй советскэ темээр оперо бэшэ... орёошье, ехэшье ажал хэхэ ...лоходонь, тэдэнине урмашуулха... байһаниинь элитэ.

Коммунистическэ байгуулалтын ... шухала зорилгонуудые ойлгуул... үгэхэ, тэрээндэ этигэдэг болгохо ...шэ оюун урлалай интеллигенциие ...мүүжүүлхэ талаар партиин гол ...тод байһаншье, саашадааһье ...йха. Парти хадаа оюун урлалай ...орчестводо гүнзэгы бодолтойгоор ...олсодог, бүхы түрүү, һалбаран ...жэхэ юумыень халуунаар дэм...лэг, искусствын ажал-ябуулаг...дай творческо үүсхэл, эдэбхиие ...жөөдэг. Нүхэр Н. С. Хрущевой ...ран зохёол болон искусствын ...адай ажабайдалтай нягта хол...отой байхын түлөө» гэһэн элидхэл ...ю хэлэгдэһэнэй ёһоор: **«һайн зо...ол бүхэниие, творческо хүдэлмэ...ын ашатай туһатай үүсхэлые тэрэ ...ронь дэмжэхэ»** гэхэһээ гадна, **«за...м творческо хүдэлмэрилэгшэдэй ...дуүе, дутуу дундые саг соонь ...мдэглэжэ байха, зүб ёһо гурим...а уруудан шэлжэрхэ ушарые ...ража абаха, туһаламжа, дэмжэл... хэрэгсээнги хүнүүдтэнь туһалжа, ...эниие дэмжэжэ байха»** уялгатай ...орческо организацинууд оюун ур...лай интеллигенциие хүмүүжүүлхэ ...лаар ехэ юумэ хэжэ шадаха бай...

Уран зохёол, искусствын асуудал...удта үнэн сэхэ үзэл бодол, ажал...уулагшадтань һайн анхарал, тэ...нэй творческо эмхинүүдтэ туһа...мжа, дэмжэлгэ хэрэгтэй гэжэ ...оммунистическэ парти заадаг. ...охын түрүүндэ тэдэ творческо эм...нүүдтэ творчествын гол шухала ...удалнууд зүбшэн хэлсэгдэжэ, ...ун уралалай хүдэлмэрилэгшэдэй ...б замаар дабшалгадань туһалха ...эн һайн һайхан хүсэлтэй, өөрын...ю зохёол соохи дутуу дундые ойл...жо, тэрэнээ заһаруулха таладань ...алха зорилготой, нүхэр ёһоной ...нга шүүмжэлэл, өөрыгөө шүүм...элгэ үргэнөөр дэлгэрүүлхын ту... эрмэлзэхэ хэрэгтэй. Түхэл мая... олоогүй, һулахан зохёолнууд ...о яһала һайнаар бэшэгдэһэн юу...эй байгаа һаань, тэрэнииень ...мжэхэ шухала. Заримдаа энэ тэ...дутагдалыень шүүмжэлэ шүүм...лһээр, шанартай һайншье юумэн...ь, бултыень зуража хаяха гү, ...и тэрэ авторай бүхы зохёолнуу...е буруушаахадаа дүтэлдэг ушар ...һал тохёолдодог. Тиимэ таамаг ...үүмжэлэлэй һүүлээр бэлигтэйшье ...стэрай һанал хүсэл һанжаха баа... болодог. Тон зүбөөр, шангаар, ...эн сэхээр сэгнэхэдэ, тэрэ зохёо...й авторай творческо ургалтада ...атай байдаг.

«Агууехэ хани барисаан» гэжэ ...еро тухай тогтоол соо зарим зо...олнуудта, зарим композиторнуу...й творчестводо буруугаар үгтэһэн ...нэлтэ, ажаглалтануд хадаа энэ ...удалые шиидхэхэ хэрэгтэ һаад ...бо татаһан, тэрэшье шиидхэ...риингээ удхада, уран зохёол болон ...кусствые партийнаар хүтэлбэрил... бүхы дүй дүршэлдэ тад харша ...һан юм. Тиимэ алдуутай сэгнэл...үүд арадай ажабайдал, үзэл бо...лдо таарахагүй байһан тула... уданшьегүй хүсэ шадалгүй бо...оһон юм. Жэшээлхэдэ, хэдэн ...н мэдээжэ советскэ композитор...удай творчествые хубхай таама...р сэгнэһэн шүүмжэлэл тэдэниие ...дэлхэ, үнэн зүбөөр сэгнэхэдэ ...д ушаруулжа шадаатүй бэлэй. ...ууехэ хани барисаан» гэжэ опе... тухай тогтоол соо нэрлэгдэһэн ...мпозиторнуудай хүгжэмые ходо ...лажа, гүйсэдхэжэ байхагүй һэм...тэһэн һэдэлгые Центральна Ко...едэй таһа шэрбэһэниинь хэндэ... мэдээжэ.

Советскэ Союзда тэдэ компози...рнуудай творческо ажал-ябуулгые ...рибо» гэһэн элдэб эсын хоролхуу ...шануудые буржуазна пропаган... тараажа байхада, тэдэ компо...орнуудай хүгжэм манай орон до... ханхинажа, 1948 оной һүүлээр ...эгдэһэн ёһотойл демократиче..., эрхим һайн зохёолнуудынь хүг...шэ хүнүүдэй үндэр сэгнэлтэдэ, ...линска шангуудта хүртэһэн бай... С. Прокофьев, Д. Шостакович ...шэдэй советскэ хүгжэмэй куль...рын урда айхабтар ехэ габьяатай ...һандань тэдэндэ В. И. Ленинэй ...мжэтэ шангай лауреадай үндэр ...ээргэ олгогдоһон байна.

...скусствые хүтэлбэрилхэ ленин... бата бэхи гол ёһонуудые нарин ...аар сахижа, хэдэн олон компо...рай творчествые, мүн оперо...дые сэгнэхэдээ гаргаһан алдуу...дые шэнэ тогтоол соогоо парти ...дөөр заһабарилаа. Түрүүшын ...оолой гараха үедэ советскэ оло...тын зүбөөр, шангаар шүүмжэл... бүхы зохёолнууд далимда «гэ... сагаарха» ёһотой гэжэ мүнөө ...эгдэнэгүй гэжэ ойлгохо.

«Агууехэ хани барисаан», «Бог... Хмельницкий» болон «Үнэн зүр...һөө» гэһэн оперонуудта сэгнэл... үгэхэ үедэ тушаан боложо то...хёолдоһон алдуунуудые Центральна Комитет зайсуулха зуураа, идеологическа асуудалаар партиин гаргаһан тогтоолнууд соохи гол ёһонуудай хубилшагүй байһые дахин гэршэлэн тэмдэглэнэ.

III

Үнгэрһэн арбан жэлэй турша соо советскэ хүгжэмэй искусство ехэ, алдарта замаар ябажа гараа. Бүхы хүгжэм зохёогшодой эдэбхи хэшээл жэл ерэхэ тудам ургана, советскэ хүгжэм зохёогшод бүри үргэн далайсатайгаар хүдэлдэг болоо; Композиторнуудай союзай ажал-ябуулга улам бэхижэн һайжараа. Энэ союз олониитэ зохёолшодһоо таһархай байхаяа болижо, ороной композиторнууд болон хүгжэм шэнжэлэгшэдэй олонациональна ехэ отрядта шууд сэхээр түшэглэн, эбтэй эмхитэйгээр хүдэлдэг болоо.

Манай бүхы республикануудта элдэб үндэһэ яһатанай дундаһаа залуу композиторнуудай түргэнөөр урган гараһан ябадал тон ехэ гайхамшагта ушар мүн болоно. Оюун бэлиг ехэтэй, уран зохёолойнгоо талаар өөһэд өөһэдһөө онсо илгаатай олон хүгжэмшэд дэбжэн гараа. Партиин политика, манай ажабайдалай бүхы байгууламжа Российска Федерациин, Украинын, Белоруссиин, Закавказиин, Дунда Азиин республикануудай, Прибалтика болон Молдавиин хэдэн арбаад, хэдэн зуугаад оюун бэлигтэй хүгжэмшэдтэ имагтал хүгжэм зохёохо ажал эрхилхэ үргэн зам нээжэ үгэһэн байна.

Реалистическэ хараа бодол улам ехээр баримталха, арадай ажабайдалтай холбоогоо бэхижүүлхэ, соёл сурталай хатуужал дээшэлүүлхэ гэһэн уряатайгаар 1948 онһоо хойшо советскэ композиторнуудай зохёохы хүдэлмэри хүгжэһэн байна. Сценын-хүгжэмэй, вокально-дуунай программно-симфоническа зохёолнуудые композиторнууд бүришье урэ ехэтэйгээр найруулан зохёодог болоо. Иимэ түхэлэй зохёолнууд мүнөөнэй үе сагай үзэл сурталые болон сюжедүүдые бүри үргэнөөр дамжуулха арга олгодог юм.

Манай ажабайдалай, арадай түүхын, урдын баатарлиг-революционно ябадалай олон янзын үзэгдэлнүүдые, темэнүүдые, образуудые харуулха гээшэ зохёолнуудаа ямаршье хизаарлалтагүйгөөр, тус тустаа онсо илгаатайгаар, олон янзаар бэшэхэ. барагдашагүй арга боломжо советскэ композиторнуудай үмэнэ нээжэ үгөө. Үнэхөөрөөл демократическа, арадай гүн гүнзэгы удхатай, уранһайхан зохёол бэшэхын тулада шэнэ юумэ үүсхэн, зоримгойгоор, оролдосо ехэтэйгээр хүдэлхэ үргэн зам тэдэнэй үмэнэ нээгдээ. Олон шэнэ оперонууд, симфонинууд, ораторинууд болон дуунууд, инструментальна, дуунай, камерна хүгжэмэй эрхим зохёолнууд иигэжэл бэшэгдэһэн байха юм. Удха һайнтай, мүнөө үеын байдалда тааруу, ажабайдалай образуудые үнэн бодотоор харуулһан зохёолнууд советскэ хүгжэмэй хүгжэлтын хэмжээе тодорхойлон харуулна гээшэ.

1948 онһоо хойшо советскэ композиторнууд шэнэ оперонуудые зохёохын тулада оролдосотой һайнаар, урэ ехэтэйгээр ажаллаа. Ородой композиторнуудай оперно зохёолнууд: Ю. Шапориной «Декабристы», С. Прокофьевой «Дайн ба эб найрамдал», Д. Кабалевскиин «Тарасай бүлэ», Т. Хренниковэй «Эхэ», В. Шебалинай «Үсэд хэдэрые номгоруулга»; украинска оперонууд: К. Данькевичын «Богдан Хмельницкий», Ю. Мейтусэй «Залуу гварди», Г. Майбородын «Милана»; белорусска: Е. Тикоцкиин «Полесьеын басаган», А. Богатыревой «Надежда Дурова»; М. Зариниин «Шэнэ эрье тээшэ» гэжэ латышска оперо, Азербайджанай—Ф. Амировай «Севиль», армянска — А. Бабаевай «Арцваберд» хаа хаанагүй мэдээжэ болонхой юм. Имагтал Агууехэ Октябрьһаа хойшо профессиональна хүгжэмэй бии боложо эхилһэн республиканнуудта оперно искусствын амжалтатайгаар хүгжэлгэ илангаяа баясамаар байна. Татарай композитор Н. Жигановай бэлиг шадабаритайгаар зохёоһон «Джалиль» гэжэ оперо мэнэ һаяхан бэшэгдэжэ, манай олонациональна оперно искусствые баяжуулба. К. Кужамьяровай «Назугум», М. Тулебаевай (Казахстан) «Биржан ба Сара», С. Василенко, М. Ашрафи гэгшэдэй (Узбекистан) «Шуурган», Д. Гершфельдын (Молдави) «Грозован», Ш. Сайфиддиновэй (Таджикистан) «Пулат ба Гульру», В. Власов, А. Мальдыбаев болон В. Фере гэгшэдэй (Киргизи) «Иссык-Кулиин эрье дээрэ» гэжэ оперонууд театрнуудай сценэ дээрэ табигдаһан байна.

Һүүлэй жэлнүүдтэ зохёогдоһон оперонууд хадаа оперно шэнэ репертуар байгуулха бэрхэтэй хэрэгтэ манай композиторнуудай горьтой амжалта туйлаһые арсашагүйгөөр гэршэлнэ. Оперно сценэ дээрэ манай үеын хүнэй образые гүнзэгыгөөр, үнэн зүбөөр харуулхын тулада композиторнууд бүри зоримгойгоор, шууд сэхээр оролдохо гэжэ найдаха хэрэгтэй. Шэнэ ажабайдалда дүтэ удхатай оперонуудые зохёохын тулада тэдэнэй үгэ хэлэлгын ирагуу аялгые оролдосотойгоор шэнэдхэхэ хэрэгтэй. Оперын мүнөө үеын геройнуудай ирагуу хэлэнэй юрын, тааруу зохид байхын тулада манай композиторнууд хадаа агууехэ революциһаа хойшо бии болоһон демократическа дуунай искусствын һүүлэй үеын хүгжэмдэ бии болоһон бүхы шэнэ юумэндэ илангаяа анхаралтайгаар хандаха зэргэтэй. Саг үргэлжэдөө хүгжэжэ байдаг арадай хүгжэмэй угаа ехэ баялиг иимэ юумэ зохёолшодо олгохо байна бшуу. Эли тодо, ойлгосотой хүгжэм хэрэглэжэ, хүнэй оюун мэдэрэлые, манай мүнөөнэй гайхамшагта һайхан бодото байдалай баатарлиг һайхан бодолые үнэн зүбөөр, зоригжол ехэтэйгээр, үнэншэстэйгээр харуулһан, удха һайнтай, ирагуу һайхан аялгатай шэнэ оперонуудые зохёохо эшэ үндэһэн эгээл эндэ байна гээшэл. Урданай баледүүд бултадаа шахуу үльгэр домогой сюжедээр үльгэршэлжэ бэшэгдэһэн удхатай байдаг һэн. Баледүүдые реалистическэ ёһоор шэнэдхэхын тулада советскэ композиторнууд бага бэшэ юумэ хэһэн байна. Мүнөө үеын образууд, социальна хурса тематика, угаа ехэ түүхэтэ домоглолго, классическа литературын мүнхэ сюжедүүд шэнэ эрхим баледүүд дотор үнэншэстэй һайнаар харуулагдаһан байха юм. Иимэ баледүүдэй тоодо К. Караевай «Тропою грома», Р. Глиэрэй «Медный всадник», А. Хачатурянай «Спартак», В. Соловьев-Седойн «Тарас Бульба», А. Мачаварияни гэгшын «Отелло», Ю. Юзелюнасай «Далайн эрье дээрэ» болон бусад ороно.

Манай олонациональна хүгжэм гайхамшагта симфоническа инструментальна зохёолнуудаар, кантатануud болон ораторинуудаар баяжаа. Тэдэнэй тоодо Н. Мясковскиин Хорин долоодохи симфони, С. Прокофьевой Долоодохи симфони ба «Эб найрамдалые сахилгада» гэжэ оратори, Д. Шостаковичын «1905 он» гэжэ Арба нэгэдэхи симфони, «Ой модон тухай дуун», Г. Свиридовэй «Сергей Есенинэй дурасхаалда» гэжэ поэмэ, Р. Щедринэй фортепьяна дээрэ наадаха концерт, О. Тактакишвилиин Хоёрдохи симфони, А. Арутюнянай «Эхэ орон тухай кантата», Л. Ходжа-Эйнатовай симфони, Г. Галынинай «Үльгэрэй поэмэ», С. Разореновэй «Зоя Космодемьянскаягай дурасхаалда» гэжэ, В. Мухатовай «Минии Эхэ орон» гэжэ симфоническа поэмэнүүд. Б. Лятошинскиин Гурбадахи с[illegible]ни, Янис Ивановой Зургаа[illegible] симфони, Литвагай композитор Б. Дварионасай зохёоһон скрипкэ дээрэ наадаха концерт ороно. Эб найрамдал болон ажал тухай [illegible], И. Дунаевскиин, В. [illegible]дойн, А. Новиковой, С. [illegible]ай, В. Мураделиин шэнэ дуунууд, бусад олон зохёолнууд һонирхогдон шагнагдадаг байна. Эдэ бүхы зохёолнууд 1948 онһоо хойшо үнгэрһэн арбахан жэлэй турша соо бэшэгдэнхэй. Энэ арбан жэл соо манай үеын бүхы композиторнууд урэ ехэтэйгээр, эдэбхитэйгээр зохёолнуудые бэшэжэ ороһон байгаа. КПСС-эй XX съездһээ хойшо советскэ хүгжэмэй хүгжэлтэдэ илангаяа горьтой амжалта туйлагдаа. Пролетарска революциин үзэл сурталаар нэбтэрэнги, олониитэдэ ойлгосотой һайнаар дуулдадаг шэнэ зохёолнуудай бии болоһые тэмдэглэхэдэ аятай байна.

Советскэ хүгжэм эрхим амжалтануудые туйлажа, мүнөө дайшалхы, зорилго хүсэнги искусство, реалистическэ, арад зондо ойлгосотой дүтэ, ажабайдалтай улам нягта холбоотой боложо байһаараа хүсэтэй искусство болоо. Энэнь юун дээрэһээ харагданаб гэхэдэ, мүнөө үеын олон темэ болон образуудые үргэнөөр харуулхаһаа гадна, хүгжэмэй хэлэ абяаниинь демократическа шэнжэтэй болгогдоно, элдэб олон янзын түхэлтэйгөөр зохёолнуудаа бэшэдэг композиторнууд тэдэнэйнгээ простой, ирагуу, тодо байхые, абяаень шангадхахые, арад зоной хэтэдээ мүнхэ искусствын баялигые бүри гүнзэгыгөөр хэрэглэхые эрмэлзэнэ.

Советскэ хүгжэмэй, манай бүхы культурын онсо өөрэ илгаань юуб гэхэдэ, национальна эли тодо, онсо өөрэ илгаань пролетарска интернационализмын залиршагүй үзэл суртaлтай таһаршагүй холбоотой юм. Арадуудай хани барисааһаа, зохёол зохёолгоор бэе бэедээ нүлөөлэлсэхэ, ахадүү национальна соёл культураяа баяжуулалсаха үзэл сурталһаа үндэһэлэн советскэ олонациональна искусство хүгжэжэ байдаг юм. Коммунистическэ парти, республикануудай партийна организацинууд хадаа национальна талаараа илгаран таһаранхай байха ябадалда, урдын феодальна үеые магтан һайшааха элдэб эсын үзэгдэлнүүдтэ, советскэ олонациональна искусствын социалистическэ гол ёһонуудта зүрюу бүхы юумэндэ эбсэшэгүйгөөр хандадаа гаар зохёолшо хүдэлмэрилэгшэдые хүмүүжүүлнэ.

Советскэ хүгжэмэй түрүү шэнжэ шанар, тэрэнэй горьтой амжалта хадаа соёл сурталай асуудалнуудаар партиин гаргаһан тогтоолнуудай удхын бата бэхи хүсэтэй байһые арсашагүйгөөр гэршэлэн харуулна.

Таарууһүй, харша үзэгдэлнүүдэй хүгжэмдэ тохёолдожо болохо байһые, энээндэ эсэргүүгээр гаргагдаһан тэдэ тогтоолнуудай мүнөөшье хүсэндөө байһые һанажа ябаха шухала гээшэ. Зарим нэгэн композиторнуудай зохёолдо буруу юумэнүүд үшөө заримдаа гаргагдажа, горьтойхон темэнүүдые, эрэлхэг зоригтой, баатарлиг образуудые хүсэд һайнаар, реалистическээр харуулха, арадай мүнөө үеын байдалые зүбөөр харуулха ябадалда һаад ушаруулдаг юм. Газаа талаараа гоё аад, бодото реалистическэ үндэһэ баримталаагүй зохёолнуудые ёһо тэдыгээр зохёожо, уруу дуруу дорой искусствода шүүмжэлхы бэшээр хандадаг зарим нэгэн залуу композиторнуудые маргуулан төөрюулдэг ушар заабол буруушаагдаха ёһотой. Ажабайдалһаа таһаранхай, арадай хүгжэмэй зохёолнуудые һулаар мэдэдэг, олониитэ зоной эрилтэ болон хүсэл һонирхолые тоодоггүй, эли тодо, хүнэй сээжэ зүрхэндэ дүтэ хүгжэм бэшэхэһээ буруугаар айдаг ябадал иигэжэ хадуурха ушарта заабол хүргэдэг гээшэ.

Зарим хүгжэмшэдэй дунда ревизэлэн шалгаха гэһэн үзэл бодолой дэлгэрэлгэ иимэ буруу һаналай гаралгада туһалаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. «Советскэ хүгжэм» гэжэ журналай хуудаһануд дээрэ һаяшагай статьянууд толилогдоһон байгаа. Тэдэнэй авторнууд ганса нэгэн хүнүүдтэ һүгэдэхэ ябадалай хойшолонгуудтай, догматизмтай тэмсэхэмнай гэһэн шалтаг бараад, уран зохёолой болон искусствын асуудалнуудаар партиин шиидхэбэринүүдэй гол заабаринуудые буруушааха, хүгжэлтынгөө һүүлэй үедэ советскэ хүгжэмэй туйлаһан амжалтануудые балартуулха гэжэ һэдэлгэ гаргаһан байха юм. Зохёолой. шэнэ юумын удхынь арадай шэнжэтэй байха тушаа марксистско-ленинскэ эстетикын гол ёһонуудые зарим марган төөриһэн гү, али миил һэшхэлгүй шэнжэлэгшэд «шэнээр хаража үзэхые» оролдоһон байна. XX зуунжэлэй хүгжэмдэ бии байһан модернистскэ шэглэлдэ үгтэһэн сэгнэлтые «заһажа хубилгаха» шухала байһан тухай тэдэнэр эрилтэ хэһэн байха юм. Манай шэнэ, эгээн түрүү, идейно-уранһайханай шанартай социалистическэ искусствын болон хуушанай буржуазна дэлхэйн искусствын хоорондохи тад ондоо илгаае тэдэнэр балартуулха гэһэн һэдэлгэ гаргаһан байха юм. Ревизилэн шалгаха гэһэн эдэ һэдэлгэнүүдтэ олониитэ хүгжэмшэд эрид шууд сохилто үгэһэн байна.

Советскэ композиторнууд шэнэ ехэ амжалта туйлажа, Агууехэ Октябриин дүшэн жэлэй ойе угтаа. Манай Эхэ ороной ойн баярай тэмдэглэгдэһэн жэлдэ советскэ хүгжэм илангаяа эдэбхитэйгээр, урэ ехэтэйгээр хүгжөө. Композиторнуудай Бүхэсоюзна Хоёрдохи съезд амжалтатайгаар үнгэрөө. Российска Федерациин композиторнуудай союзые, Дуунай бүхэроссийска обществые байгуулһан, хүгжэмэй шэнэ хэблэл болон журналнуудые бии болгоһон ушар ороной хүгжэмэй культурые бүри ехээр бадаргаха гэжэ партиин зүгһөө шэнэ гайхамшагта оролдолго гаргаһые харуулна.

Октябриин революциин 40 жэлэй ойдо зорюулагдаһан Бүхэсоюзна болон республиканска фестивальнууд дээрэ, Армениин, Белоруссиин, Украинын, Литвагай композиторнуудай союзуудай пленумүүд дээрэ хүгжэмэй олон шэнэ һайн зохёолнуудай аялганууд зэдэлһэн байха юм. Прибалтикын республиканнуудай советскэ хүгжэмөөр Ригэдэ үнгэргэгдэһэн фестиваль, Поволжиин болон Сибириин автономно республиканнуудай композиторнуудай, хүгжэм шэнжэлэгшэдэй конференцинүүд, һаяхан дүүрэһэн «Закавказска хүгжэмэй хабар» советскэ олонациональна хүгжэмэй бодото һайндэр, манай ороной ахадүү республиканнуудай хүгжэмэй культурын бэе бэеэ дам дамаа баяжуулалсажа байдагай үнэншэстэй гэршэ болоһон байна.

Советскэ арадай интеллигенциин хүндэлэлдэ зорюулан, Кремль соо 1958 оной февралиин 8-да уулзалга хэхэдээ, парти болон гүрэнэй хүтэлбэрилэгшэдэй зүгһөө композиторнуудай ажал-ябуулгада үгэһэн үндэр сэгнэлтые тэдэнэр үнэн зүрхэнһөө баясажа угтаһан байгаа. Энэ уулзалга дээрэ композитор Дмитрий Шостакович үгэ хэлэһэн юм. Тинхэдээ советскэ бүхы хүгжэмшэдэй һанал бодолые элишэлэн иигэжэ хэлээ һэн. Оюун бэлигтэнэй ургаха, мүн баһа композиторнуудай мэргэжэл шадабариин дээшэлхэ хэрэгтэ таарамжатай зохид иимэ гайхамшагта эрхэ байдал хүгжэмэй искусствын түүхэдэ үшөө байгаагүй юм. Иимэ эрхэ байдал Коммунистическэ партии, Советскэ правительство хангаа. Шостакович, советскэ бусад элитэ ехэ зохёолшод үгэ хэлэхэдээ, советскэ уран бэлигтэ интеллигенцидэ дурладаг, тэрэнэй хүсэндэ этигэдэг байһанайнь түлөө, үнэн сэхэ туһалагшамнай гэжэ партиин тоолодог байһанай түлөө түрэл партидаа гүнзэгы ехэ баясхалан хүргэһэн байха юм.

Советскэ хүгжэм эстетикые хэтэрхэй ехээр баримталагшадтай, ёһо тэдыгээр хандагшадтай, тулюур туйган натуралистнуудтай шууд сэхээр тэмсэн хүгжэжэ, бүхы дэлхэй дээрэ угаа ехэ нэрэ хүндэтэй болоо. Советскэ композиторнуудай эрхим зохёолнууд манай Эхэ ороной хилын саагуур бүри холуур зэдэлжэ, сүлөөтэ социалистическэ ажалай, арадуудай хоорондохи ахадүүгэй хани барисаанай үзэл сурталые бүхы хүн түрэлтэндэ нэбтэрүүлнэ. Манай орон — хүгжэмэй угаа ехэ баялиг заншалтай, арадай зохёолой барагдашагүйгөөр булаглан гарадаг орон, Глинкын, Чайковскиин, Мусоргскиин, Римский-Корсаковой Эхэ орон байһан хадаа түрүү реалистическэ соёл культурын түшэг тулгуури гэжэ СССР-ые тоолодог мүнөө үе сагай бүхы түрүү хэгжэмшэдөөр ехэтэ хүндэлэгдэдэг юм. Али нэгэн хүгжэмшэдэ гү, али хүгжэмэй коллективтэ советскэ олониитын үгэһэн сэгнэлтые ехэ хүндэтэй, үнэн зүб гэжэ бүхы дэлхэй дээрэ мэдэрдэг байһаниинь тушаан болоһон ушар бэшэ юм. Тусхайлбал, Москвада һаяхан үнгэргэгдэһэн П. И. Чайковскиин нэрэмжэтэ Уласхоорондын конкурсын бүхы оронуудта һайшаагдаһаниинь энээниие эли тодоор гэршэлнэ. Энэ конкурс уласхоорондын хүгжэмэй ажабайдалда ехэ удхашанартай, реалистическэ хүгжэмэй толотомо һайндэр болоһон байна бшуу.

Хүгжэмэй реалистическэ искусствые саашадань хүгжөөхэ гэжэ нэгэн адляар эрмэлзэхэ үедэ гадаадын оронуудай зохёохы организацинуудтай, хүгжэмэй түрүү ажал-ябуулагшадтай советскэ композиторнуудай, хүгжэмшэдэй холбоо барисааниинь улам бүри үргэдэн бэхижэнэ.

***

Арадай ажабайдал, манай ороной бурьялма түргэнөөр шууд урагшаа дабшалга, социалистическэ байгуулалтын асари ехэ далайса хадаа зохёол бэшэхэ хэтэдээ мүнхэ, барагдашагүй булаг мүн болоно. КПСС-эй XX съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүд соо, советскэ композиторнуудай Бүхэсоюзна Хоёрдохи съездэдэ Центральна Комитедэй эльгээһэн амаршалга соо, «Арадай ажабайдалтай литература, искусствын нягта холбоотой байхын түлөө» гэһэн партийна документ соо партиин, бүхы арадай зүгһөө үндэрөөр сэгнэгдэдэг ажал-ябуулгынгаа гайхамшагта программые советскэ хүгжэмшэд оложо абаһан байна.

Советскэ интеллигенциин хүндэлэлдэ зорюулагдан Кремль соо болоһон уулзалга дээрэ үгэ хэлэхэдээ нүхэр Н. С. Хрущев иигэжэ тэмдэглээ һэн: **«Манай уранзохёолшодто, театрын, киногой, хүгжэмэй, зураглан харуулдаг искусствын ажал-ябуулагшадта—бүри зоримгойгоор оролдогты, ажабайдалда, хүнүүдтэ бүри анхаралтайгаар хандагты! Мүнөөнэй үе сагые оролдосотойгоор обёорон мэдэгты»** гэжэ хүсэхэ байнаб.

Арад зониие, тэрэнэй агууехэ хэрэгүүдые магтаһан, хүн зондо ойлгомжотой дүтэ хүгжэм, ерээдүйн байдалда, ажалдаа урматай согтойгоор хандадаг ябадалаар хүсэд дүүрэнээр нэбтэрэнги, зоригжуулхы угаа ехэ хүсэтэй хүгжэм зохёохо,—иимэ зорилгоһоо һайн һайхан, нарин нангин юун байха гээшэб!

Советскэ хүгжэмэй идейно-уранһайханай хэмжээе үшөө дээшэнь үргэхые, коммунистическэ үзэл сурталда, арадай ажабайдалтай искусствын холбоо барисаае бэхижүүлхэ хэрэгтэ түшэглэн өөһэдынгөө зэргые бүри нягтаар эмхидхэн жагсаахыень советскэ хүгжэмэй ажал-ябуулагшадые КПСС-эй ЦК-гэй 1958 оной майн 28-най тогтоол соо партимнай уряалһан байна. Эдэ зорилгонуудые бэелүүлжэ байхадаа, партийна организацинуудһаа бодото туһаламжа хододоо абахабди, зохёолой асуудалнуудта, зохёолшодой ажалда тэдэнэй зүгһөө энхэргэн анхарал хүлеэхэбди гэжэ советскэ хүгжэмшэд найдажа шадаха байна.

Коммунистическэ партиие тойрон нягтаар жагсаһан советскэ композиторнууд партиин үдэр бүхэнэй анхарал оролдолгые ухаагаараа болон сэдьхэл зүрхөөрөө мэдэрэн, арадай шэнжэтэй байха замаар, социалистическэ реализмын замаар түрэл искусствоя хүгжөөхэ зорилгонуудые амжалтатайгаар шиидхэхын тулада бүхы хүсэ шадалаа, бүхы дэбжэлтэтэ ажалаа зорюулха байһаниинь лабтай.

«Агууехэ хани барисаан», «Богдан Хмельницкий», «Үнэн зүрхэнһөө» гэһэн оперонуудые сэгнэлгэдэ гаргагдаһан алдуунуудые заһаха тухай КПСС-эй ЦК-гэй 1958 оной майн 28-най тогтоол болон «Советскэ хүгжэмэй зам—арадай шэнжэтэй, бодото байдал харуулдаг зам мүн» гэһэн «Правдын» статьяе П. И. Чайковскиин нэрэмжэтэ Бурят-Монголой хүгжэмэй училищиин багшанар, студентнэр ехэтэ һайшаана. **Зураг дээрэ:** багша Д. Ш. Яхунаев «Правдын» статья студентнэртэ уншажа байна.

А. Мантаевай фото.

Һохор үхэртэ худаг бү үзүүлэ, һогтуу хүндэ һүхэ бү барюула

Хүндэтэ Тархай!

Эгэтын РТС-эй МТС байха сагта, тэндэ нээгдэхэ ёһотой дунда һургуулиин байшангай барилга урзанда жэлһээ хойшо унжагайрһаар. Прораб Р. Н. Дамбаевай хэмһээ хэтэрхэйгээр архи баридаг болоходонь ажалһаань абажа хаяһан байгаа. Орондонь оложо табиһан Леонид Петрович Анчин гэдэгынь «аман аталга, хэлэн хэдэргэ», Дамбаевһаа арбаад дахин ехэ архи ама руугаа шудхадаг хүн байшоо. Барилгые даажа абаһан Эгэтын МТС-эй хүтэлбэрилэгшэд (директорнь С. П. Танхасаев, ахалагша бухгалтер байһан Б. Спиридонов): «Зайдаа, Леонид Петровичые барилгаша-технигэй зэргэдэ томилбобди. Хараха янзада шуран шуумар хүн хэбэртэй. Барилгашье газарһаа өөдэ гансата бодошохонь гээшэл ха» гэжэ һанаанайнгаа һанжатар һула табижархёод, барилгаһаа холодоод, хаража байдаг болоһон юм.

«А» үзэг арба тоо хоёрые арай шамай танидаг Анчин аашалжа ороходоо, проектһээ ташха ондоогоор, техническэ талаараа таарахагүйгөөр хүдэлмэреэ хүтэлбэрилбэ. Барижа байһан байшангайнь сонхонууд иишэ тиишээ хэлтэгы, һарюу, һаланаар хэгдэһэн байдаг. Наяад наһатай шабганса тэдэ сонхонуудынь хараад: «Анчин гэлсээ һэн гү, али Аанчиг юм гү... Байшангай сонхо сооложо шадахагүй хүнние яатараа Танхасаев магтадаг агшаб» гэжэ байжа, барилгын тэрээгүүр зомгоол суглуулжа ябатараа, һарабшалжа удаан хараа һэн. Анчинай хүтэлбэреэр баригдажа байһан байшангай сонхын можо хоноожо һуулгагдадаггүй, ханын модондо хадаад орхигдодог, адхашье хүбхэн забһартаа хэгдэдэггүй гэхэ зэргын элдэб янзаар түргэбшэлөөд хаягдаһан ушар олон байха. Зүһэмэл нариихан хабтагайгаар шала дэбдихэ ёһотой аад, олон һөөм үргэнтэй, нойтон хабтагайгаар хэһэнниинь, тэрэнь хатахадаа, хархын багташахаар забһартай болоһон мүртөө, намаг дээгүүр ябаһан шэнги намхалзажа, нахилзажа байдаг. Потолоогынь хэхэдээ хабтагай бухэнние хоёр-гурбан хадааһаар торгоод орхиһонниинь, наанаһаань шабардахада, хадааһаниинь һугараад, хабтагайнь шала дээрэ унашаһаншье ушар болоһон гэлсэдэг. Үхибүүдэй толгой дээрэшье унажа болохоор буруу юумэ хэжэ байнаб гэжэ ойн ухаандаа оруулдаггүй, гансал ажал хэһэн хэбэртэй болоод, абаха мүнгэн тээшээ Анчин дугташажа байдаг юм.

Анчин абаха, эдихэ болоходоо «хуурай халбага шэрүүн гэдэггүй, хуурмаг саарһан буруу гэдэггүй», айхабтар ехэ ажал хэгдэбэ гэһэн данса элдэбээр эрээлжэ бэшээд, гүрэнэй хармаанда һааритай һалгай гараараа алибаа аргаар ородог байна. Мүнөөшье Анчин барилгын хүдэлмэриин үнэ сэн, хараа баримта гээшые хэрэглэдэггүй, долоон заяанда гаргагдаһан справочник хараад—«тохир хурган аман тээшээ» гэһэндэл,—горьтойхоноор мүнгэ абаха наряд бэшэһээр. Байд гээд лэ, бамбагар бамбагар мүнгэ бажуумсаараа Анчин түрүүтэй архидаан эхилдэг. Анчинай аашалжа байхада БМАССР-эй Гэгээрэлэй министерствын зүгһөө ямаршье шалгалта, хиналта хэгдэнэгүй. Министерствын ахалагша инженер Сверкунов гэдэг Анчинай аргагүй һайн «нүхэрынь» нэгэтэ үзэгдөөд, хамта архидаад ошоһон байха. Тэрэ гэһээр Эгэтын РТС-ээр һүүдэрыншье харагдаагүй. Министерствын «заяаһан» хирпиисэ бүхы пеэшэнгүүдэе бариха гэхэдэнь дуташоо. Мүн аймагай гүйсэдхэхэ комитедэйшье баһал хамаагүйгөөр хандадаг байһандань халаглахаар.

Хоёр-гурбан зуугаад үхибүүдэй хэдэхэн һара болоод эрдэмдэ һуража эхилхэ һургуулиин барилгые архиин арбан гурбан жолоодо орёолдоһон Анчин гэдэгтэ найдаад, хашалгүй байдаг хүнүүд Анчинтаяа адляар зэмэ амсахаар гэжэ — нялуунһаа шулууниинь дээрэ—сэхыень хэлэхэ хэрэгтэй болоод байна.

Эгэтын РТС-эй директор С. П. Танхасаев, ахалагша бухгалтер байһан Б. Спиридонов хоёр «һохор үхэртэ худаг бү үзүүлэ, һогтуу хүндэ һүхэ бү барюула» гэһэн оньһон үгые хэрэгсээнгүй, һогтуу Анчинда байшан барихыень һүхэ барюулхаһаа байтагай, гурбан зуугаад үхибүүдые хүмүүжүүлхэ һургуули барилгын эгээл харюусалгатай хүдэлмэрие найдаад, гараа һугсараад, гайхажа байхадань өөһэдыень гайхахаар.

Хүндэтэ Тархай! Энэ асуудал шиидхэлгые эршэдүүлжэ үгыт!

Н. Улзутуев.

Монголой спортивна делегаци городой залуушуултай уулзаба

Уржадэр монголой спортсменүүд республикын ниислэл Улан-Удын томо томо предприятинуудаар ябажа, ажал хүдэлмэритэйнь танилсаба.

Ленинэй орденто паровозо-вагонно заводой техническэ таһагай ахалагша инженер нүхэр Уланов заводойнгоо түүхэ болон ажал хүдэлмэри тухай айлшадта һонирхолтойгоор хөөрэжэ үгөөд, цехүүд дотор байгаа машина, станогуудые харуулһан байна. Паровозой томо томо детальнуудые хэбтэ сохин гаргадаг 18 тоннын станогой хүдэлмэрилжэ байхые айлшад илангаяа һонирхон хараа.

Хониной нооһоной нооһон байхаһаа абаад сэмбэ, бүд болотороо ямар үйлэдбэрилгэдэ ородог байһые манай айлшад һонирхон хараба. Сэмбын фабрикын коллектив монгол спортсменүүдые халуунаар угтажа, тэдэндэ хүндын тэмдэг болгон ехэ альбом, кубок барюулба. Фабрикын спортивна бүлгэмые эрхилэгшэ, түрүү хүдэлмэришэн нүхэр Петрович айлшадта тэдээние барюулха зуураа, спортивна ажалдаа амжалта туйлахыень хүсэбэ.

МНР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи физкультура болон спортын комитедэй түрүүлэгшын орлогшо нүхэр Дамби бэлэгыень абаха зуураа, баясхалан хүргөөд, фабрикын хүтэлбэрилэгшэдтэ Монголой спортивна значогуудые зүүлгэһэн байна.

Уржадэр КПСС-эй Улан-Удын горкомой политическэ гэгээрэлэй Байшан дотор городой залуушуул Монгол Арадай Республикын спортивна делегацитай уулзаба. Айлшадай зал соо орожо ерэхэлээрнь духовой оркестрын ирагуу һайхан аялга доро сугларагшад хүл дээрээ бодон, нэрьемэ альга ташалгаар угтаба.

Уулзалгын вечерые ВЛКСМ-эй Улан-Удын горкомой секретарь нүхэр Хараев нээхэ зуураа, совет, монгол арадуудай агуухэ хани барисаан тухай тогтожо хэлэбэ.

Удаань спортивна бүлгэмүүдэй, ВЛКСМ-эй горкомой зүгһөө Монголой спортивна делегацида бэлэгүүд—кубок, вымпел, амаршалгын бэшэг барюулагдаһан байна. Удаань МНР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи физкультура болон спортын комитедэй түрүүлэгшын орлогшо нүхэр Дамби өөһэдынгөө бэлэг городой залуушуулда барюулха зуураа, харюугай үгэ хэлэбэ.

Энээгээр уулзалгын вечер дүүрэжэ, Бурят-Монголой оперо болон баледэй театрын артистнар концерт харуулаа.

Зураг дээрэ: 1) Монголой Арадай Республикын футболистнар уржадэр Улан-Удэ хүрэжэ ерээ. Республикын ажалшад айлшадые хүндэтэйгөөр угтажа, амаршалан баглаа сэсэгүүдые барюулаа. 2) Сэмбын фабрикын түрүү хүдэлмэришэн нүхэр Сахарова бүд яажа нэхэхэб гэжэ айлшадта харуулжа байна.

Хахад жэлэйнгээ түсэб дүүргэбэ

Байгалай леспромхозой коллектив таба һарын турша соо модо бэлэдхэлгээр нилээд ехэ амжалта туйлажа, хахад жэлэйнгээ түсэбые болзорһоонь урид дүүргэбэ. Тиигэжэ богонихон саг соо түсэбһөө гадуур 1,5 миллион түхэригэй продукци үйлэдбэрилэн, оронойнгоо шухала барилгануудта эльгээбэ.

Нёдондонойхитой сасуулхада, продукци бүтээн гаргалга 19 процент дээшэлһэн, модо шэрэлгэ 15 мянган кубометрээр ехэ болоһон байна.

Мүнөө леспромхоз жэлэйнгээ хоёрдохи хахадай түсэб бэелүүлжэ оробо.

Мүрысөөндэ илаһан энэ леспромхоздо Бухэсоюзна мүнгэн шан үгтэхэ болоо.

Г. Ильин.

ХИЛЫН СААНАҺАА

Монгол-советскэ хани барисаанай һара МНР-тэ эхилбэ

УЛАН-БАТОР, июниин 13. (ТАСС). Монгол-советскэ хани барисаанай заншалта һара мүнөөдэр Монгол Арадай Республикада эхилээ.

Советскэ политическэ плакадай, ородой зураглан харуулгын искусствын классигуудай болон мүнөө үеын советскэ уранзураашадай зурагуудай буулгабариин выставкэ мүнөөдэр МНР-эй ниислэл хото Улан-Баторта нээгдээ. Выставкын нээлгэ дээрэ МНР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Ю. Цеденбал, Монголой Арадай-революционно партиин ЦК-гэй хоёрдохи секретарь Ч. Сүрэнжав, МНР-эй парти, правительствын бусад хүтэлбэрилэгшэд, дипломатическа корпусой гэшүүд, олониитын түлөөлэгшэд байлсаа.

Һарын нээлгэдэ зорюулагдаһан баярай заседани гүрэнэй хүгжэмтэ драмын театр соо үдэшэлэн болоһон байна. Монгол-советскэ хани барисаанай бүлгэмэй Центральна соведэй түрүүлэгшэ Б. Дуйнхоржав заседани дээрэ үгэ хэлээ. Һара хадаа монгол, совет арадуудай улам улам бүри бэхижэжэ байһан хани барисаанай, харилсаа холбооной элитэ гэршэ болоно. Монголдо арадай революциин болоһоор 37 жэл гүйсэхэеэ байһанай хүндэлэлдэ зорюулагдан, орон дотор ажалай мүрысөөнэй дэлгэржэ байһан үедэ, монголдо социализм амжалтатайгаар байгуулха зорилгоор МНРП-гэй XIII съездын түүхэтэ шиидхэбэринүүдые дүүргэхын түлөө тэмсэлэй боложо байһан үедэ мүнөө жэлэй тус һара үнгэргэгдэжэ байна.

Советскэ Союз түрүүтэй социалистическэ хүсэн түгэлдэр лагериин бата нэгэдэлэй, нягта жагсаалай саашадаа бэхижэжэ байһаа оршон байдалда монгол-советскэ хани барисаанай һара үнгэргэгдэхэнь гэжэ Б. Дуйнхоржав хэлээ.

«Советскэ шэнжэлхы ухаанай болон техникын» недели, «Москвагай» недели, тэрэшэлэн «советскэ искусствын», «хүүгэдые хүмүүжүүлгээр советскэ эхэнэрнүүдэй дүй дүршэлэй» неделинүүд монгол-советскэ хани барисаанай һарын үедэ үнгэргэгдэхэ юм. Һарын үнгэргэгдэжэ байха үедэ, лекцинүүд уншагдаха, хөөрэлдөөнүүд, вечернүүд болохо, тусхай радиодамжуулганууд, Монгол Арадай Республикада хүтэлбэрилжэ байһан советскэ мэргэжэлтэдтэй уулзалганууд эмхидхэгдэхэ байна.

Советскэ студентнүүдэй, залуушуулай газетэнүүдэй редакторнууд США-да айлшалжа байһаар

ВАШИНГТОН, июниин 13. (ТАСС). США-гэй студентнүүдэй национальна ассоциациин уряалаар Холбоото Штадуудта ошоһон СССР-эй студентнүүдэй, залуушуулай газетэнүүдэй редакторнуудай делегаци тэндэ һара тухай айлшалжа байна. Делегациин гэшүүд орон соогуур аяншалхадаа, Нью-Йорк, Чикаго, Бостон, Вашингтон, Сан-Франциско, Солт-Лейк-Сити болон бусад городуудта хүрэһэн байна. Тэдэнэр университедүүд болон колледжинүүдтэ хүрөө, американска студентнүүдэй түлөөлэгшэдтэй США-гэй дээдэ һургуулинуудай профессорнүүд болон һургагшанартай уулзаа.

Холбоото Штадуудта дээдэ эрдэмдэ һураха ябадалай ямараар табигдаһантай, студентнүүд болон залуушуулай элдэб организацинуудай ажал-ябуулгатай советскэ делегаци гэшүүд танилсан байна.

Чикагода советскэ делегацини гэшүүд негрнүүдэй нютагай организацинуудай түлөөлэгшэнэртэй хөөрэлдеө, негр зоной ажабайдалтай танилсаа. США-гэй демократическа партиин удмаршадай нэгэн Э. Стивенсонтэй делегаци уулзажа, хөөрэлдэһэн байна. Делегацини гэшүүд телевиденеэр үгэ хэлэжэ, Советскэ Союздахи ажабайдал тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрэжэ үгэһэн байна.

Вашингтондо байха үедэнь делегациие США-гэй вице-президент Никсон, демократическа болон республиканска партинуудай центральна хүтэлбэриин түлөөлэгшэд, буу зэбсэг хуряаха талаар сенадай комиссиин түрүүлэгшэ сенатор-демократ Хэмфри урижа уулзаһан байна.

Хэблэлэй национальна клуб соо советскэ делегацини хүндэлэлдэ зорюулагдан обед хэгдэһэн байна. Тэрээн дээрэ США-гэй конгрессэй гэшүүд, дипломатическа корпусой гэшүүд, американска болон бусад оронуудай журналистнууд байлсаа.

ВАХТАНГ АНАНЯН

Ойдо болоһон ушар

Армян рассказ

Нёдондо бидэнэр манай урданай ой соо агнахаяа ошоо бэлэйбди.

Энэ ой элдэб үнгын зэрлиг үрэ жэмэс элбэгтэй гэжэ сууда гаранхай. Эндэ яблока, груша, мушмул, кизил гэхэ мэтын жэмэс элбэгээр ургадаг. Мүн дүүбэй борбоосгойшье олон байдаг. Баабгайнууд яблока, груша эдихэ дуратай юм. Харин зэрлиг гахайнууд дүүбэй борбоосгой шэлэдэг. Тиимэ тула ойн харанхы шэдхэ шэрэнги соо баабгай, гахайнууд дайралдадаг һэн. Ондоошье ан энэ үнинэй ой соо олон байгаа.

Ой соогуур шагнаархан ябахадамнай эндэ тэндэ шубууд дуугарна, хатанхай һабшаһа һаршагануулан заряа гүйнэ, хаанаб даа, тээ холохонуур баабгай гэшүүһэ мүшэр пишагануулан, хүндөөр ябана хэбэртэй...

Гэнтэ эрье дороһоо поршоонхонуудай нариханаар хор-хор гэлдэхэнь бүдэхеэр дуулдаадхиба.

Шэмээ гаргахагүйе оролдон, эрьеын захада ошожо, доошоо харан гэхэдээ ангуушанай зүрхэн мэгдүүгээр сохилшобо. Тэндэ, жаахан соорхой соо зэрлиг гахайн зулзагад сэнгэн наадажа байгаа һэн. Тэдэ хүрин-шаргал бэстэй аад, хажуу тээгүүрээ жэгдэхэнээр зурылдаһан хара һудалтай. Бүхэли һүрэг зулзагад!..

Бишье амяа баришоод лэ, эрье руу һанжаһан нэгэ бүдүүн модоной саана хоргодон байшабаб даа. Зулзагад хэзээшье миил өөһэдөөрэн ябаагүй ёһотой—ойро шадар ехэ гахайнуудынь байһан лэ байха. Буугаа шанга бажуунхай, хүлеэжэ оробоб...

Гэбэшье, гэнтэ толгойгоо үргэжэ, өөдөө харан гэхэдээ бүри шанха дээрэмни шахуу, эрьеын табсан дээрэ баабгайн байхые харажархиба гээшэлби даа. Тэрэние буудаа һаамни орой дээрэмни унахал янзатай!

Теэд тэрэ намайе хараагүй ха. Гахайн зулзагадые хаража, баабгай аргагүй ехээр һамаарһан янзатай.

Хоргодоһон газарһаа хаража байхадамни баабгай тэрэ табсан дээрээ нэгэ хэды гэшхэлэн байтараа, һэмээхэнээр гэдэргээ сухариба. Намда ехэ таатай болобо янзатай —баабгай дээрэмни унаха гэжэ айлтагүй буудахада болохо. Теэд буугаа хүсэд шагаажа үрдеэгүйдэмни баабгай хойто хоёр хүл дээрээ бодоод, эгээл хүн шэнгеэр гэшхэлэн, ой руу орошобо.

Нэгэ хэды болоод, баабгай багахан хуурай бревно тэбэринхэй, һөөргөө ерэбэ.

«Яахаяа һанаа гээшэб? Юу хэхэ гээ юм?»—гэжэ һонирхоод, буудангүй байгаа һэм.

Баабгайн байһан табсан дээрэ үнинэй модон ургажа байгаа. Тэрэ модон тээ дээхэнүүр асатажа, хоёр тээшээ пэгшэгэр ехээр һалаатанхай.

Баабгай нөөхи бревногоо асаржа, энэ модондо түшүүлбэ. Бревногой доодо үзүүр газар тулаад, дээдэ үзүүрынь модоной һалаа соо һууба. Юрэдөөл тэрэнь гэшхүүр шэнги юумэ болобо.

Би улам һонирхон, баабгайе харажал байнаб.

Хараха янзадамни, тэрэ бревнонь нээрээшье гэшхүүр боложо үгэхэ гэһэн хэбэртэй ха.

Баабгай тэрэнээ нэгэ-хоёр дахин түлхижэ, хэр бүхөөр хэгдэһыень шалгажа үзэһэнэй һүүлдэ аргагүй нарилан, иишэ тиишээ унахаа һанажа найгалзаһаар «гэшхүүрээ» дамжаад, модоной һалаа хүрэтэр ошобо. Һөөргөө буухадаа бревногоо дамжангүй, һөөл һожоргүй хүндөөр, бошхошогоор һүрэжэ бууба.

Баабгай эрьеын захада хүрэтэр ерэжэ, һөөргөө эрьеэд, харайжа ошоһон бэеэрээ, бревно өөдөө гүйдэлөөрөө гараба. Бревнонь яһала бүхөөр һуулгагданхай, унахагүйл хэбэртэй.

Гэбэшье, баабгай энэ барилгаяа үшөөл голохо һанаатай ха, бревно дээрээ баһа, баһа дахин гүйжэ гараба. Тиихэдээшье тэрэнээ нөөхил голонги зандаа, бревно өөдэ гүйжэ, эгээл нөөхи гимнастика хэжэ байһан шэнэ солдат мэтээр һорилгоёо баһа хэдэн дахин дабтаба.

Би нөөхил газартаа хурашоод, тэрэние гайхангяар хаража, яаха гэжэ эдэ бүгэдые түхеэрһыень яашье ойлгожо ядан байгаа һэм.

Тиигэһээр байтараа баабгай дахин гүйжэ ошоод, бревно дээрээ гаран гэхэдээ халтиржа, газарта шангаар унаад, дураа гутангяар хэрхирбэ. Би шууд шангаар энеэжэрхин алдабаб.

Энэ һорилгонь тиимэшье урагшатай бэшэ байба. Теэд баабгай тэрэнээ үргэлжэлхэ сүлөөгүй байгаа ха. Тэрэ бэеэрээ баһа хайшаашьеб гүйжэ ошоод ерэхэдээ, томо гэгшын шулуу тэбэринхэй бусаба.

Шулуугаа эрьеын захада орхёод, баабгай доошоо һэмээхэн шагаажа, поршоонхонуудай нөөхи газартаа байһыень лаблаһанай һүүлдэ хойто хүл дээрээ бодожо, урда һабараараа шулуугаа үргөөд, бии шадалаараа доошонь шэдэжэрхибэ...

Тэрэ шулууниинь поршоонхонуудые тудаа юм гү, үгы гү, мэдэнэгүйб. Хараха сүлөө байгаагүй... Эрье дороһоо шуһан улаан нюдэтэй, сухалдажа галзууршаһан, томо гэгшын бодон гахай сахилгаан түргэнөөр харайжа ерэбэ.

Бодон гахай һүрөөтэй муухайгаар хэрхирэн шуухиран, бишыхан танк мэтээр бургааһа һөөгүүдые һамна бута даран, эрье өөдэ зуралзаба.

Баабгаймнай гансата эрьежэ, өөрынгөө хэһэн гэшхүүр тээшэ харайба. Ухай, иимэ зорилгоор тэрэние бариһан байгаа лэ! Гэбэшье, баабгай хэмгүй ехээр айһандаа бревно дээрээ тогтожо шадангүй, доошоо унашаба.

Тиигээд тэндэһээ бодожо үрдеэгүй... Бодон гахай ойронь хүрэжэ ерэшэнхэй, финскэ хутага шэнги хурса аад, ута һоёогоороо агшан зуура баабгайн гэдэһэ эсхэжэрхёо бэлэй.

Би тэрэ бодон гахайе буудажа алахал байгааб. Дошхон галаар ошотоһон нюдэтэй бодон гахай дайсанайнгаа үхэһэн бэе дээрэ уур сухалаа орьёлгон, шуухиран байгаа һэн. Агнууримни хоёр дахин ехэ олзотой байхал байгаа. Теэд мүнөө минии урда миил юрын бодон гахай бэшэ, харин сухалдахын ехээр сухалдаһан, хоро үһөөгөө абахал ёһоороо абаһан эсэгэ байгаа ха юм даа. Тиимэһээ буудангүй холо болоо һэм.

Ородһоо **Б. Мунгонов** оршуулба.

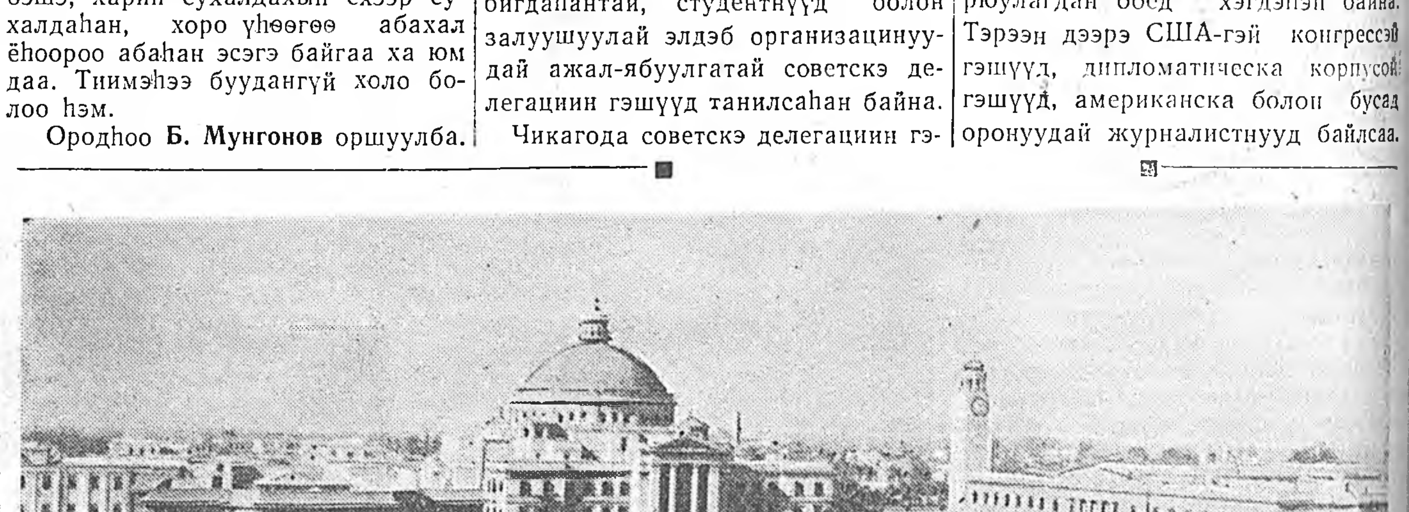

Арабуудай Нэгэдэмэл Республика (Египетскэ район). Зураг дээрэ: Каирай университет.

ОАР-эй Египетскэ районой мэдээсэлэй управлениин фото.

Редактор Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ.

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора 46-32, зам. редактора—32-74, отв. секретаря—27-37, отделов: партийной жизни и экономики—47-59, пропаганды и местной информации—35-14, культуры и быта — 34-05, писем трудящихся и переводов—24-74, корректорская—32-67, бухгалтерия—37-32. Для междугородных переговоров—16.

Н00761. Типография Министерства культуры Бурят-Монгольской АССР. Зак. № 3124.